

Arch, 18

ALBERT SCHAMONI [původní linoleum]: ADVENT

KATOLICKÉ VĚDOMÍ DĚJIN

Pravím: katolické „vědomí“ dějin — pravím „vědomí“, to jest vnitřní znalost z totožnosti: nazírání na věc, která jest totožná se znajícím — neříkám „Katolický názor na dějiny“. Vykládání o „názorech“ je moderní a proto částí úpadku: je nepravé a proto pomíjející: nepodrobím se mu. Raději vzdám čest pravdě a řeknu, že tu není ničeho podobného katolickému „náзору“ na evropské dějiny. Je tu protestantský názor, židovský názor, mohamedánský názor, japonský názor a tak dále. Neboť všichni tito se dívají na Evropu z vnějška. Není katolického „náзору“ na evropské dějiny o nic více než názoru člověka na sebe sama.

Sofistika ovšem předstírá, že je tu i „názor“ člověka na sebe. V ničem se nepravá filosofie neosvědčuje více nepravou. Neboť způsob, jakým člověk chápe sebe sama (činí-li tak upřímně a po očišťující zkoušce své mysli) je ve stejné řadě s chápáním jeho Stvořitele a proto se skutečností: dívá se z vnitřku.

Dovolte, abych sledoval toto přirovnání. Člověk má vědomí, které jest hlasem Božím. Tím ví netoliko, že vnější svět je skutečný, ale že i jeho vlastní osobnost je skutečná.

Když si člověk, třebaš polichocen hlasem druhého, přece sám řekne: „Jsem špatný chlap.“ je v souhlasu se skutečností. Když si člověk, třebaš pomlouván světem, řekne sám o sobě: „Můj úmysl byl správný.“ je v souhlasu

se skutečností. Zná sebe sama, neboť sám jest sebou samým. Člověk nezná o sobě nekonečný počet věcí. Konečný však počet jich, který zná, je všecek na nákresu; je všecek částí toho, co skutečně tu je. Co o sobě nezná, shodovalo by se, kdyby to znal, s tím, co o sobě zná. Jsou „názory“ člověka na vše jiné, jen na dvě věci ne: na sebe a na Boha, který ho stvořil. Tito dva, když ho pozorují, vidí ho, jaký je: všechny ostatní mysli mají své rozličné náhledy na něho; a to jsou vskutku „názory“, každý z nich nepravý, poněvadž všechny se liší. Ale náhled člověka na sebe sama není „názoem“: je chápáním.

Nuže, tak je to s námi, kteří přináležíme Víře a velkým dějům Evropy. Katolík, když čte tyto dějiny, netápe po nich z vnějšku, nýbrž rozumí jim z vnitřku. Nemůže jim porozumět docela, poněvadž je konečným tvorem; je však také tím, čemu má rozuměti. Víra jest Evropa a Evropa jest Víra.

Katolík přináší dějinám (říkám-li „dějiny“ na těchto stránkách, myslím tím dějiny křesťanstva) poznání sebe. Jako člověk ve zpovědnici žaluje na sebe to, o čem ví, že je to pravdivé, a co ostatní lidé nemohou posuzovati, tak katolík hovoře o jednotné evropské civilizaci, haní-li ji, haní ji pro příčiny a skutky, které jsou jeho vlastní. Sám osobně mohl tyto věci učinit. Není relativně správný ve své haně, je absolutně správný. Jako může člověk svědčiti o svém vlastním činu, tak může katolík svědčiti o nesprávných, nepřislušných nebo věci neznalých pojímáních evropských

dějin; neboť on ví, proč a jak dějiny postupovaly. Jiní, nekatolíci, dívají se na dějiny Evropy z vnější strany jako cizinci. Těmto jest jednati s něčím, co se jim samo jeví jen částečným a nesouvislým; onen vidí to vše ze středu, v podstatě a pohromadě.

Říkám opět, novými výrazy: Církev jest Evropa a Evropa jest církev.

Katolické vědomí dějin není vědomím, které začíná s vývojem Církvě kolem Středoziemního moře. Jde daleko více zpět. Katolík rozumí půdě, na které vyrostla rostlina Víry. Římskému vojenskému úsilí rozumí způsobem, jakým je nemůže chápat nikdo jiný; proč se toto úsilí srazilo s ohromnou asijskou a kupeckou říší Karthaginy; co jsme si vzali ze světla Athén; jakou potravu jsme našli mezi irskými a britskými, galskými kmeny, jejich mdlé, ale strašné upamatování nesmrtnosti; jakého příbuzenstva se dožadujeme s obřady nepravých, ale hlubokých náboženství i jak dávný Israel (ti mají silní lidé, dokud nebyli svedeni, když byli ještě národní v horách judejských) byl, aspoň ve starém údělu, ústředním a (jak my katolíci říkáme) posvátným: věnovaným zvláštnímu Poslání.

Pro katolíka celý přehled se řadí ve svůj zvláštní řád. Obraz je normální. Nic mu není překrouceno. Postup našich velkých dějin je snadný, přirozený a úplný. Je také konečný.

Ale dnešní katolík, zvláště je-li vázán na užívání anglického jazyka, trpí žalostným a (več jest doufati) přechod-

ným nedostatkem. Žádná moderní kniha v anglickém jazyku neposkytne mu přehledu minulosti; jest nucen studovati násilně nepřátelské znalce severoněmecké (nebo anglické, napodobující severoněmecké), jejichž znalost se nerovná znalosti pravého vyrovnaného Evropana.

Stále naráží na věty, jež jsou na první pohled beze smyslu, buď pro omezení, nebo pro odpory, které v sobě zahrnují. Nemá-li však náhodou volného času pro další studium, nemůže ukázati přesně na znamení nesmyslnosti. V knihách, které čte, jsou-li aspoň v anglické řeči, postrádá věci, o nichž mu pochopení pro Evropu říká, že by tam měly být; nemůže však vyplniti jejich místo, ježto člověk, který psal tyto knihy, sám takových věcí neznal nebo aspoň jich nemohl pochopiti.

Uvedu dva příklady, abych ukázal, co tím míním. Jedním z nich je nynější evropské bojiště, velká, dosud nevyjasněná záležitost, jež se týče všech národů a to zřejmě ve věcech zcela lhostejných k Víře. Je to věc, kterou každý cizinec může rozebrat (myslelo by se) a kterou ještě žádný dějepisec nevysvětlil.

Za druhý jsem schválně zvolil příklad zvláštní a omezený: zvláště poučnou událost. Myslím příběh sv. Tomáše z Canterbury, o němž dnešní dějepisec nepraví ničeho kromě nepochopitelně vzájemně si odporujících věcí; který však jest katolíku rázným odhalením stavu věcí na poloviční cestě mezi císařstvím a dnešními národnostmi.

Co se týče prvního z těchto dvou příkladů: — Byla

tu konečně světová válka v Evropě: jasná skutečnost — události dospěly vrcholu. Jak se to stalo? Proč dva tábory? Co bylo to zvláštní seskupení západu hájící se v zoufalém spojení proti tlupám, které Prusko hnalo k vítězství zřejmě nevyhnutelnému po zhroucení pravoslavné ruské skořápky. Kde koření tak jedinečné opovržení našim starým řádem, rytířstvím a mravy, které Berlín tehdy ukázal? Kdo vysvětlí váhání papežovo, irskou odchylku od pravidla, vyhýbání starého Španělska?

Je to vše zmatek, pokoušíme-li se uvést to do pořádku moderním vnějším — zvláště však nějakým materialistickým nebo skeptickým — rozbořením. Nebylo to pásmo proti pásmu — tato snadná materialistická protiva „okolí“, což jest nejhrubší a nejhloupější vysvětlení lidských záležitostí. Nebyla to rasa — jestliže vůbec nějaké rasy se dosud mohou rozlišovati v evropské krvi, až na obsáhlá a zmatená vzezření jako východní a západní, malý a vysoký, černý a plavý. Nebyla to — jak jiná pošetilá akademická theorie (populární před několika lety) chtěla předstírati — hospodářská záležitost. Nebylo tu odporu bohatých proti chudým, nebylo tlaku nevzdělaných barbarů proti vzdělaným zemím, nebylo tu záměru vykořisťování, ani lidí sdružených, aby se pokusili o uchvácení půdy méně hojných majetníků.

Odkud se vzali tito dva protivníci, jejichž moci směřovaly tak proti sobě, že miliony dobrovolně vytrpěly vše, co mohly, pro konečné rozhodnutí?

Ten, kdo by vysvětloval to hrozné souzení povrchním důkazem o náboženské různosti mezi moderními sektami, musel by být opravdu pomatený! Viděl jsem takový pokus ve více časopisech a knihách, nepřátelských i spojenec-kých. Výsledky jsou politováníhodné!

Prusko, hlavní mocnost, bylo ovšem atheistické. Ale jeho poddané kraje podporovaly je s radostí, katolický Kolín a Porýní a oddaně katolické Bavorsko. Jeho hlavní podporou — bez které by nebylo mohlo vyzvat Evropu k boji — byla právě ta mocnost, jejíhož bytí jedinou příčinou bylo katolictví: dům habsbursko-lotrinský, který z Vídně přehlížel a sjednocoval katolíky proti pravoslavným Slovanům: dům habsbursko-lotrinský byl předákem katolické organizace ve východní Evropě.

Katolické Irsko se většinou drželo stranou.

Španělsko, ne docela zbožné, ale nenávidějící věci, které nejsou katolické, poněvadž jsou cizí, stálo více než stranou. Británie již dávno zapomněla na jednotu Evropy. Francie, čelná mocnost, byla, jak obecně známo, rozdělena sama v sobě, co se týče náboženského principu této jednoty. Žádný moderní náboženský rozbor, jaké si kreslí lidé, kteří myslí o náboženství jako o náhledu, ničeho s tímto vším nesvede. Proč tedy byl sveden tento boj? Lidi, kteří mluví o „demokracii“ jako o výsledku světové války, můžeme pominouti: demokracie — vznešený, ideální, ale řídký a nejistý tvar lidského zření — nebyla tu v sázce.

Žádný historik toho nemůže tvrditi. Původně aristo-

kratičká správa v Anglii, obrácená nyní v plutokratickou, despotism Ruska a Pruska a velká skupina všech jiných moderních států usvědčuje tento nesmysl ze lži.

Lidé, kteří mluví o „boji o prvenství mezi dvěma germánskými předáky, Německem a Anglií“, zaslouží si ještě méně pozornosti. Anglie není germánská a nebyla hlavní mocností. Anglický kabinet rozhodl jen nejmenší možnou většinou (většinou jednoho hlasu), že vstoupí do války. Pruské vládě se ani nesnilo, že by se vůbec mohla utkat s Anglií. Není pomýšlení na tak jedinečně spornou věc. Svět válčil. Proč? Každý historik dovede podati odpověď z minulosti. Všichni, kdo dovedou podati odpověď z minulosti a jsou dějepisci, vidí, že historická hloubka evropské víry, ne její dnešní tvářnost, vysvětluje vše.

Boj byl proti Prusku.

Proč povstalo Prusko? Protože nedokonalé byzantské kázání evangelia na východních slovanských stepích nedospělo k spojení, tam v Prusku, se západním proudem živé tradice, tekoucím nahoru z Říma. Prusko bylo mezerou. V tomto malém zanedbaném okrsku, nezasaženém ani polovičním vzděláním z byzantského východu, ani úplným vzděláním z římského západu, vzrostl velký sad plevel. A plevel se seje sama. Prusko, to jest tento kousek úhoru, nemohlo se rozvinouti, dokud západ nebyl oslaben schismatem. Muselo čekat, až bitva reformace byla skončena. Ale čekalo. A nakonec, když tu byla příležitost, vzrostlo úžasně. Kousek úhoru přerostl nejdříve Polsko, pak státy

německé, pak polovinu Evropy. Když nakonec vyzval civilizaci k boji, byl pánem sta a padesáti milionů duší.

Kdo jsou svědky této války? Ve svých tak různých způsobech jsou to: Polsko a Irsko — nejzazší ostrovy houževnaté tradice: zachovalé Minulosti národním utrpením pro Víru.

Světová válka byla srážkou mezi nepokojnou Novou Věcí, která chtěla žít svým vlastním překrouceným životem, obnoveným a odděleným od Evropy a staré křesťanské skály. Tato Nová Věc jest ve svých mravech, v mravech rozšířených po ní Pruskem, výsledkem velké bouře, ve které před třemi sty lety Evropa ztroskotala a byla roztržena ve dvě. Válka byla největším, ale stále tím vracejícím se příkladem ustavičného zápolení: vnější, nestálé, bez podání — toť barbarství — tlačící slepě na vnitřní, zachovávající podání, silné — to jsme my sami, to jest křesťanstvo, to jest Evropa.

Jaký div, že westminsterský kabinet váhal!

Říkávali jsme během války, že jestliže Prusko zvítězí, civilizace zahyne, jestliže však dohoda zvítězí, civilizace bude obnovena. Co jsme tím mysleli? Nemysleli jsme tím, že noví barbari nedovedou zacházet se stroji: to dovedou. Mysleli jsme tím však, že všemu se naučili od nás. Mysleli jsme tím, že nedovedou pokračovati sami od sebe; my však že dovedeme. Mysleli jsme tím, že nemají kořenů.

Když jsme říkali, že Vídeň je nástrojem Berlína, že Madrid by se měl stydět, co jsme tím mysleli? Nemělo

by to smyslu, kdyby civilisace byla jedna a my její rodinou. To, co nás vyzvalo, třebaš mělo v moci tolik věcí, které by měly pomáhati nám a vskutku nám patřily, bylo mimo civilisaci a neztratilo tohoto stavu okamžikovým užitím civilisovaných spojenců.

Když jsme říkali, že „Slované“ nás zklamali, co jsme tím mysleli? Nebylo to tvrzení vztahující se na rasu. Polsko i Srbsko jsou slovanské: byly to dva značně odlišné státy a přece oba s námi. Značilo to, že byzantský vliv nikdy nedostačoval k vytvoření pravého evropského státu nebo k tomu, aby Rusku dodal národní kázně; neboť byzantská říše, vychovatel Ruska, byla odříznuta od nás, Evropanů, katolíků, dědiců, kteří jsou zachovateli světa!

Katolické vědomí Evropy chopilo se této války, s omluvami, kde bylo ve vleku Pruska, se schválením, kde bylo svobodné. Vidělo, co se děje. Vážilo, soudilo, rozhodovalo o budoucnosti; o dvou různých budoucnostech, které leží před světem.

Všechny jiné soudy o válce skončily nesmyslem. Měli jste na spojenecké straně nejvulgárnější politiky z povolání a jejich bohaté podporovatele křičící o „demokracii“; puntičkáře mumlající něco o „rasách“. Na straně Pruska (popírání národnosti) viděli jste, jak bylo užíváno pochybného národního poslání ke kořistění, božsky uděleného všelijakým Germánům, nejméně schopným vlády. Přišli byste konečně (kdybyste poslouchali různé ty kritiky) k názoru, že světová válka byla pouhou pošetilostí, věcí bez

příčiny, jak ji opravdu chápou nejprázdnější světoběžníci.

Tolik o příkladu války. Je vysvětlitelná jako vyzvání evropské tradice k boji. Není vysvětlitelná na žádném jiném podkladě. Jen katolík drží tradici Evropy: jen on sám může vidět do této záležitosti a posuzovat ji.

Od tohoto čerstvého a všeobecného příkladu obrátím se k příkladu místnímu, vzdálenému, přesnému, ve kterém totéž katolické vědomí evropských dějin může být osvědčeno.

Uvažte zvláštní (a kněžský) příklad Tomáše Becketa: Historii sv. Tomáše z Canterbury.

Vyzývám každého, aby si přečetl historii Tomáše Becketa v Stubbsovi, Greenovi, Brightovi nebo v kterékoliv jiné z našich protestantských příruček a našel v tom hlavu nebo patu.

Je to dobře určený a vymezený předmět studia. Vstahuje se jen na několik let. Hodně mnoho je o něm známo, poněvadž je dosti současných záznamů. Pochopení jeho má velkou důležitost pro dějiny. Katolík se však může tázati: „Jak to přijde, že nerozumím tomu příběhu, jak je podáván protestantskými spisovateli? Proč se mu nedostává smyslu?“

Příběh jest krátce tento:

Jistý prelát, primas Anglie v tom čase, byl žádán, aby připustil jisté změny v ustanoveních o stavu kněžském. Hlavní z těchto změn byla, že lidé spojení s Církví kterýmkoliv způsobem, i nižšími stavy (ne nutně stavem kněž-

ským) měli, jestliže by se dopustili trestního činu, spadajícího pod pravomoc světského soudnictví, být postaveni před řádné krajské soudy, místo aby byli ponecháni, jak tomu bylo po staletí, soudům vlastním. Žádost ta v tom čase byla novotou. Primas anglický jí nevyhověl. Pro svůj odpor byl podroben mnohým potupám, mnohé věci obyčej znásilňující byly proti němu prováděny; papež však pochyboval, zda jeho odpor byl oprávněný a tak se konečně smířil s občanskou mocí. Vraceje se však ke svému stolci v Canterbury počal další činnost a stal se předmětem dalších násilností a v krátkém čase byl zavražděn svými rozhořčenými nepřáteli.

Jeho smrt vzbudila všeobecný poplach. Jeho vládce se za ní podrobil pokání. *Ale od všech bodů, ve kterých odporoval, bylo v praxi Církví konečně upuštěno. Původní žádost občanského státu byla v praxi konečně uznána. Dnes se to jeví pouhou spravedlností. Hlavní ze snah sv. Tomáše, na příklad že členové církevních stavů mají býti vyňati z pravomoci obvyklých soudů, zdá se nyní tak vzdálená jako řetízkové brnění.*

Tak dalece je to správné. Protivník Víry řekne, jako to řekl ve stech studiích, že tento odpor nebyl ničím více než odporem, který vždy klade stará společnost novému vývoji.

Ovšem že byl. Jest stejně správné říci o člověku, který namítá něco proti aeroplánu sřítivšímu se do střechy jeho dílny, že je to odpor staré společnosti proti novému vý-

voji. Ale tato obecná věta nikterak nevysvětluje událost, a když katolík začne zkoumat zvláštní případ sv. Tomáše, nalézá mnoho velkých věcí, kterým se musí podívat a zamyslet se nad nimi, nad kterými však jsou jeho méně evropské protivníci bezmocni a tiši.

Říkám bezmocni, poněvadž ve svém postavení se vzdávají pokusů vysvětlit je. Zaznamenávají je, ale jsou jimi zmateni. Mohou vysvětlit zvláštní jednání sv. Tomáše dost jednoduše: až příliš jednoduše. Byl to (říkají) člověk žijící v minulosti. Když však jsou žádáni, aby vysvětlili dalekosáhlé důsledky, které následovaly jeho umučení, musí se opřít o nejnelidštější a nejnemožnější domněnky: že „zástupy byly nevědomé“ — to jest v porovnání s ostatními obdobími lidských dějin (— co? nevědomější než dnes? —); že „papežství nastrojilo výbuch lidového záníčení“. Jako by papežství bylo tajnou společností jako moderní zednářstvo s nějakým skrytým zařízením pro „nastrojování“ takových věcí. Jako by druh záníčení způsobený mučednictvím byl totožný s tím nemyslicím ubožáctvím, způsobeným nyní volebními schůzemi nebo novinářským „nastrojováním“! A jakoby tu nic *kromě* takového zasáhnutí nebylo, co by tak mohutně vyburcovalo celé osazení Evropy!

Co se týče zázraků, které se nepochybně staly na hrobě sv. Tomáše, dějepisec, který nenávidí nebo nezná Víry, měl (a má) tři cesty, jak je popřít. První jest ničeho o nich neříci. Jest to nejsnazší způsob, jak lhát. Druhou cestou

jest říci, že byly výsledkem velkého spiknutí, které kněží řídili a chabý souhlas chromých, kulhavých a slepých podporoval. Třetí cestou (a to dnes nejpoblárnějši) jest dáti jim moderní novinářská jména, smíšenou nepravou latinu a řečtinu, která je, jak se doufá, zbaví zázračné povahy; pozoruhodně mluví takoví lidé o „autosugesci“.

Ale katolík, přistupuje k tomuto podivuhodnému příběhu, když přečetl všechny původní dokumenty, chápe jej z vnitra docela snadně.

Vidí, že odpor sv. Tomáše nebyl příliš naléhavý ve svých zvláštních požadavcích a nebyl (vzat jako osamocené jednání) ani trochu pošetilý. Brzy však nabývá náhledu, když čte a když sleduje rychlé a hluboké přetvořování celé civilisace, které se dělo v té generaci, že sv. Tomáš trval na zásadě, nevhodně nastrojené v jeho zvláštní při, ale svrchované ve všeobecném uplatnění: na svobodě Církv. V podrobnostech trval na tom, co *bylo* skutečnými symboly církevní svobody v minulosti. Směr jeho jednání byl to hlavní, ať již symboly byly dobře nebo špatně vybrány. Na podrobných obyčejích nezáleželo. Ale postavit se v boj proti novým požadavkům občanské správy v tom okamžiku znamenalo spasiti Církev. Počínalo hnutí, které mohlo tehdy uskutečniti kdekoliv to, co bylo uskutečněno jen v částech Evropy o čtyři sta let později, totiž rozvázání jednoty a kázně křesťanstva.

Sv. Tomáš byl zápasiti na místě zvoleném nepřitelem; zápasil a odporoval v duchu uloženém Církví. Ne-

bojoval o věroučný článek; nebojoval o článek, jemuž by Církev o devět set let dříve nebo o pět set let později přisouvala nějakou důležitost. Bojoval o věci, jež byly jenom dočasnými zařízeními, které vskutku ještě nedávno před tím byly zárukou církevní svobody, které však v jeho čase počaly býti přezírány. *Duch však, ve kterém zápasil, bylo stanovění, že Církev nemá býti nikdy podrobena svět-ské moci*; a duch, proti němuž zápasil, byl duch, který buď otevřeně nebo tajně věří, že Církev jest jen lidské zřízení a proto přirozeně podřízené, jako nižší, postupům vládcova (nebo, což horší, politikova) zákona.

Katolík vidí, když čte o tomto příběhu, že sv. Tomáš měl zjevně a nutně ztratiti, v dlouhém průběhu událostí, každý skutečný bod, na kterém trval, přece však že pro celou Evropu zachránil ideální věc, pro kterou na tom trval. Katolík chápe jasně, proč povstalo zanícení obyvatelstva; záruka zdravého a mravného bytí prostého člověka proti výhrůžkám zámožného a síle státu — sebevláda obecné Církve — byla obhájena zastáncem až k jeho smrti: a mravy vynucené Církví jsou zárukou svobody.

Dále, katolický čtenář není spokojen jako nekatolík se slepým, nerozumným ujištěním, že zázraky se *nemohly* státi. Není zcela zaujat pevnou a živou věrou, že se nikdy žádné podivuhodné události nestaly. Čte doklady. Nemůže věřiti, že tu bylo spiknutí nepravosti (v nedostatku jakéhokoliv důkazu takového spiknutí). Je pohnut k přesvědčení, že události tak přesně zaznamenané a tak úplně

dosvědčené se staly. Zde opět jest Evropan, muž především rozumný, katolík, postaven proti barbarskému skeptiku s jeho prázdnými, nedokázanými, bezmyslenkovitými dogmaty o hmotné důslednosti.

A tyto zázraky pro katolického čtenáře jsou jen vrcholnými body, spadajícími v jedno s celým obrazem. Ví, čím evropská civilisace byla před dvanáctým stoletím. Ví, čím se měla státi po šestnáctém století. Ví, proč a jak Církev trvá na stanovisku protivném jisté choutce po změně. Uzná, proč a jak odporuje povaha podobná povaze sv. Tomáše. Není nikterak zmaten, když nalézá, že odpor zklamal po své formální stránce. Vidí, že měl úspěch tak zevrubný ve svém duchu, že zabránil převrácení poměru mezi Církví a státem v okamžiku, kdy uskutečnění toho bylo by daleko nebezpečnější a obecnější než v šestnáctém století.

Zejména chápe nadšení obyvatelstva. Pochopí spojení mezi tímto zanícením a zázraky, které provázely zakročení sv. Tomáše; ne že by zázraky byly preludy, ale poněvadž lidové uznání zasloužené svatosti je pozdější doprovod a přijetí zázračné síly.

Podrobnosti dějin to jsou, které vyžadují nejopatrnějšího rozboru. Vybral jsem proto význačnou podrobnost, abych jí vysvětlil svůj případ.

Tak, jako by člověk, který dobře zná povahu anglických šlechtických statkářů a jejich postavení na anglickém venkově, měl vysvětliti do jisté šíře (a obtížně) cizinci, jak a proč zla anglických velkých statků byla, třebas zla, ná-

rodnými; tak, jako zvláštní případ některého statkáře, významný neobyčejnou složitostí a násilnostmi, by mu posloužil jako zvláštní důkaz; tak mučednická smrt sv. Tomáše je pro katolíka, který pozoruje Evropu, velmi dobrým příkladem, jehož pomocí může ukázat, jak dobře rozumí tomu, co jest ostatním lidem nesrozumitelné, a jak jednoduché jest jemu a jak lidský příběh, který nekatolikům může býti vysvětlován pouze velmi směšnými předpoklady: že všeobecné současné svědectví musí býti opomenuto; že lidé jsou hotovi zemřít pro věci, ve které nevěří; že filosofie společnosti neproniká tuto společnost; nebo že lidové nadšení, všude přítomné a nepopíratelné, je mechanicky uvedeno v působnost nějakým vládnoucím ústředím! Všechny tyto nesmysly jsou zahrnuty v nekatolickém názoru na onu velkou při, a nic kromě katolického vědomí Evropy ji nevysvětlí.

Katolík vidí, že celá záležitost Becketova byla podobna zápasu muže, který bojuje o svou svobodu a jest dohnán hájiti ji (neboť takové jest bojiště vybrané jeho protivníky) na výsadě zděděné po minulosti. Nekatolík tomu jednoduše nemůže rozuměti a nedělá si nároků, že by tomu rozuměl.

Nyní ohraťme se od toho druhého příkladu, velmi určitého a vymezeného, k třetímu, zcela odlišnému od obou ostatních a nejširšímu ze všech. Obraťme se k obecnému přehledu celých evropských dějin. Můžeme tu sepsati seznam významných řádek, na nichž katolík může oceniti to,

co ostatní jen uvádí do rozpaků, a může určití a znáti věci, o nichž ostatní mohou míti jen domněnky.

Katolická Víra rozšířila se po římském světě, ne poněvadž Židé byli široko daleko rozptýleni, ale poněvadž duch starověku a zvláště římský duch přijal ji ve své zralosti.

Hmotný úpadek říše nemá ani vztahu ke vzrůstu katolické Církve, ani s ním není souběžný; jest protivníkem tohoto vzrůstu. Bylo vám řečeno: „Křesťanství (slovo, mimochodem řečeno, zcela nehistorické) vplížilo se do Říma, když tento upadal, a uspíšilo úpadek“. To je špatný dějepis. Lépe je přijmout a podržet následující větu: „Véra jest to, kterou Řím přijal ve své zralosti; a Véra nebyla příčinou jeho úpadku, nýbrž spíše zachránitelkou všeho, co se zachrániti mohlo“.

Nikterak nás neposílil příliv barbarské krve; vážným ohrožováním civilisace ve starověku bylo něco málo (a zvláště otrockého) vcezování barbarské krve; že civilisace takto napadaná nebyla ve starověku trvale zničena, máme co děkovat jen šťastnému zachránění katolickou Vírou.

V nejbližším období—v temném počátku středověku—vidí katolík dále, jak Evropa byla zachráněna proti obecnému náporu mohamedána, Huna a Skandinavce: všímá si, že zuřivost útoku byla taková, že nic, kromě něčeho Božím působením zřízeného, by jí nebylo odolalo. Mohamedán došel až na vzdálenost třídenního pochodu k Toursu, Mongol byl viděn se zdí Tournu na Saoně—ve vnitřku Francie. Skandinavský divoch vnikal do ústí všech gal-

ských řek a téměř zaplavil celý britský ostrov. Nic nezbývalo z Evropy kromě vnitřního okrsku.

A přece to Evropa přečkala. V novém rozkvětu, který následoval temný čas — ve středověku — poznává katolík ne domněnky, ale důkazy a skutečné události; vidí, jak parlamenty povstávají ne z nějakého domnělého „Teutonského“ kořene — smyšlenky to akademií — nýbrž z opravdových a hotových velkých řeholních řádů, ve Španělsku, v Britanii, v Galii — nikdy mimo staré hranice křesťanstva. Vidí, jak gotické stavitelství vyrostlo do výše, spontánní a domorodé, nejdříve v území pařížském a potom se šířilo dále v kruhu k skotským horám a k Rýnu. Vidí nové university, práci to znovu probuzeného ducha Evropy; vidí podivuhodnou novou civilisaci středověku, povstávající jako přetvoření staré římské společnosti, přetvoření celé z vnitřku a způsobené Vírou.

Soužení, náboženské násilnosti, šílenství patnáctého století jsou mu nemoci jednoho těla — Evropy — v nouzi o lék.

Lék byl příliš dlouho odkládán. Přichází roztržení evropského těla reformací.

Mělo by být mrtvo; poněvadž však Církev nepodléhá smrtelným zákonům, není mrtvo. Z těch národností, které se odtrhly od náboženství a od civilisace, žádná (jak pozoruje) nebyla ze starého římského rodu — kromě britské. Katolík, čta své dějiny, pozoruje v tomto zápase *Anglii*: ne účinek zápasu na lem Evropy, na Holandsko, Severní

Německo a ostatní. Záleží mu jen na tom, zda Britanie odpadne ve své těžké zkoušce od těla civilisace.

Pozoruje prudkost boje v Anglii a jeho dlouhou vytrvalost: jak všechny síly zámožných — zvláště starých rodin jako Howardů a obchodníků z londýnského city — jsou zaznamenáni na straně zrádců; jak na vzdory tomu houževnatá tradice zabraňuje jakémukoliv náhlému přetvoření britské ústavy nebo příkrému přerušení její souvislosti s Evropou. Vidí celou severní Anglii povstávající, jižní města odolávající obléhání. Konečně vidí velké šlechtyce a obchodníky vítězné a lid odříznutý, jak se zdá, na vždy od života, kterým žil, od pokrmu, který jedl.

A vedle toho všeho pozoruje, jak v sousedství Britanie jediná země, která nikdy nebyla římskou, náhodou nevysvětlitelnou nebo zázračnou zachovává Víru, a když Britanie je ztracena, vidí vedle této ztráty zachování Irska.

Pro katolického čtenáře dějin (třebas by neměl katolických dějin ke čtení) není nebezpečí bláhové předpojatosti proti civilisaci, která stíhá tolik současných spisovatelů a která je vedla k vymyšlení neskutečných počátků pro zařízení, jejichž vzrůst je tak prostý, jak jen dějinná skutečnost může být. Nevidí v pirátských nájezdech, které zpusťily východní a jihovýchodní pobřeží Anglie v šestém století, počátek anglického národa. Pozoruje, že úspěch těchto malých osad v nížinách východního pobřeží a rozšíření jejich řeči na západ přes ostrov se datuje ode dne, kdy přijaly římskou kázeň, organizaci a zákon, od něhož

většina, obyvatelé Walesu k západu, byla odříznuta. Vidí konečnou nadvládu Winchestru nad Británií, jak všecka vyrostla z ranného přebírání, spojení s kontinentem a oddělování všeho na tomto ostrově kromě jihu a východu od společného života Evropy. Ví, že křesťanské parlamenty nejsou temného a možná barbarského původu, nýbrž určitě a zřejmě klášterního původu; není překvapen poznáním, že po prvé povstaly v pyrenejských údolích během zápasu proti mohamedánům; vidí, jak pravděpodobný a nutný byl jejich vznik, právě když hlavní úsilí Evropy bylo soustředěno na opětné dobytí Španělska.

Všeobecné dějiny Evropy a Anglie rozvíjejí se přirozeně před katolickým čtenářem; není sváděn k následování teorií, sobě odporujících a často předkládaných pro spásu novoty, která zmátla a zborčila moderní rekonstrukce minulosti. Především se nedopouští zásadního historického omylu ve „čtení historie dozadu“. Nemyslí o minulosti jako o tápání dopředu k dnešní naší dokonalosti. Má ve své vlastní povaze povahu jejího životního běhu: cítí pád a povstání — rytmus života, který i jemu náleží.

Evropané jsou z jeho krve. Může rozmlouvat s prvním stoletím nebo s patnáctým; hrobky mu nejsou směšné, ani věštby; a je-li přemožitelem, je také dědicem bohů.

HILAIRE BELLOC

Z knihy „Evropa a Víra“ přeložil Bohdan Chudoba.

INTUICE

o b e c n ě

intuice I, 2, 5, I, IV, V *intuici* 3, 4, 6 *intuicí* 7, II *intuicím* III *intuicích* VI *intuicemi* VII

nelze ani německy ani česky přeložiti, a klassická latina slova *intuitio* také nemá. Bdl. — КОТТОВ slovník.

franc. *intuition*, lat. *intuitio*, z *in* do, v, a z *tuéri* hleděti, dívati se, patřiti, zírati, zříti, pozorovati, viděti; *intuitus*; něm. *Anschauung* patření, nazírání; angl. *intuition* [in-t^u-ji-š^ön], ital. *intuizione* [intuicione], smyslové nebo duchovní, vnitřní patření, nazírání; nazírající, bezprostřední poznání; theolog. patření na tvář Boží (v nebi): *Anschauung der Herrlichkeit Gottes (im Himmel)*.

Jasně, přímé, bezprostřední poznání pravd, jež, aby byly duchem pojaty, nepotřebují prostřednictví rozumového úsudku. — LAROUSSE: *Encyklopedie*, vzato z BESCHERELLOVA *Slovníku*.

intuitivní; Theol. praví se tak o vidění, o jasném a jistém poznání nějaké věci. Blažení mají intuitivní vidění Boha.

Philos. **intuitivní** je to, co se týká intuice. Praví se o vnímání pravdy, a to snadným, bezprostředním, spontánním. Pravdy intuitivní staví se oproti pravdám deduktivním čili diskursivním.

Intuitiv jest člověk, který má velkou schopnost intuitivní; též kdo prostě připouští intuici jako prostředek poznání. *Nauky intuitivní* (Doctrines intuitives).

Theol. Vidění intuitivní. Říká se vlastně o vidění Boha, jaké mají blažení v nebi.

Philos. Jasně, přímě, bezprostřední poznání pravd, jež, aby byly duchem pojaty, nepotřebují prostřednictví rozumového usuzování. Intuice stojí oproti dedukci; první vyplývá z bezprostřední apercepce pravdy, druhá pracuje více nebo méně dlouhou řadou idejí a úsudků.

Vnitřní pozorování. Intuicí sami sebe poznáváme, intuicí nabýváme morálních principů.

Často se rozumí tímto slovem jakýsi nadpřirozený pramen poznání, který přisuzujeme některým bytostem privilegovaným. První člověk měl všechny pravdy z intuice. Dar prorocství jest jakási intuice. BESCHERELLE: *Slovník*,

v širším smyslu: říká se tak o každém studiu, jež bylo nabyto bez velké námahy a s málem úsilí. Naučil se hudbě intuicí. Chápe mathematické vědy intuicí. — BESCHERELLE

U Kanta, zvláštní představování předmětu, utvořeného v duchu smyslovým čitím. V kantismu intuice stojí oproti konceptu (pojmu, poněti).

Myšlénka intuitivní — čili *intelektuální intuice*.

Myšlénka diskursivní jest, jak to samo jméno naznačuje, myšlénka v pohybu. Tomuto pohybu myšlénky, jako každému pohybu, třeba stanoviti pevná východiska, třeba vyznačiti jeho směr též pevnými směrníky. Jest tedy třeba, aby byly prvky myšlénky, jež unikají přemítání (uvažování usuzováním), jež by nebyly pracným pojímáním jejich předmětu; ale jež by byly chápány přímo: jedním slovem, jež by byly *intuitivní*.

Svatý Tomáš a skeptikové uznali a prohlásili tuto nezbytnost a našli tyto pevné body v prvních principech a v prvních základech vědomí. Tvrdí, že člověk má schopnost chápati jisté pravdy bez přemítání, prostým pohledem ducha; nikoliv svým *rozumem*, což jest způsob myšlení živočišného¹⁾, nýbrž *intelligencí*, která ho sblížuje s duchy pouhými.

Jenomže tyto pouhé intelligence jsou obdařeny *jasnou* (zřetelnou) intelektuální intuicí, člo-

¹⁾ „Rationale est differentia animalis, et Deo non convenit nec angelis“, česky = Rozumová schopnost je to, co rozlišuje živočichy, a nepřísluší Bohu ani andělům (I. kniha *Sentencí*, Dist. XXV, quest. I. art. 1. ad 4.)

věk má ji *pokalenou*, zmatenou, nejasnou; jeho vlastní bytost jest jím chápána intuitivně, ale tato intuice nezjevuje mu jasně *povahu* jeho duše;¹⁾ ve své bytosti takto přímo chápané čte *zákony bytí a myšlénky*, ale tento pohled mu nezjevuje jasně hluboké *povahy* bytí a myšlénky.

Intellektuální intuice tvoří pevný základ myšlení. Bylo by ji možno definovati: *konkretní a bezprostřední intelektuální poznání*. LAHR

Již MIKULÁŠ CUSANSKÝ má výraz *Intuitio intellectualis*. — prof. EUCKEN

A. LALANDE

A. Poznání pravdy, a to poznání zřejmé pravdy, ať jakékoliv povahy, jež jest principem a základem diskursivního (přemítavého) uvažování; „Ex quibus omnibus colligitur... nullas vias hominibus patere ad cognitionem certam veritatis praeter evidentem intuitum et necessariam deductionem; item etiam quid sint naturae illae simplices de quibus in octava propositione. Atque perspicuum est

¹⁾ „De nulla re potest sciri an est, nisi quoquo modo sciatur quid est, vel cognitione perfecta vel cognitione confusa“, česky = O žádné věci nemůžeme vědět, zda jest, leda víme-li nějakým způsobem, co jest, buď poznáním dokonalým nebo poznáním matným (Sv. Tomáš, *Kommentář k Boëciovu pojednání o Trojici*, VI, 3).

intuitum mentis tum ad illas omnes extendi, tum ad necessarias illarum inter se connexiones cognoscendas, tum denique ad reliqua omnia quae intellectus praecise, vel in se ipso, vel in phantasia esse experitur.“ ^{čes} „Z toho všeho vysvítá ... že lidem nezbyvají k bezpečnému poznání pravdy jiné cesty než evidentní intuice a nutná dedukce; rovněž také (vysvítá), co jsou ony jednoduché přirozenosti, o nichž (je řeč) v osmé thesi. Dále jest na biledni, že intuice duchová se vztahuje jak na ně všecky, tak na poznání všech jejich nutných vzájemných vztahů, tak konečně na všechno ostatní, co intelekt přesně zjišťuje, že jest buď samo v sobě nebo v obraznosti!“ — DESCARTES, *Regulae*, XII.

LOCKE a LEIBNIZ jdou v stopách Descartesových: viz Leibnizovy *Essais* a *Nouveaux Essais*, zvláště knihu IV, kap. II., § 1. „Prvotní pravdy, jež známe intuicí, jsou dvojího druhu: ... pravdy rozumové nebo pravdy skutkové.“ LEIBNIZ, *Ibid.* — V *Meditationes de cognitione*, atd., § 1., používá *cognitio intuitiva*, aby tím označil poznání, v němž můžeme mysliti současně všechna ponětí (znalosti, poznání), jež ustavují svým spojením myšlený předmět.

B. Přímé, bezprostřední vidění nějakého před-

mětu myšlénkového té chvíle přítomného duchu, a pojímaného (chápaného) v jeho individuální (osobité) skutečnosti (ve smyslu A tohoto slova). „Intuice ... vztahuje se přímo na předmět a jest zvláštní (jednotlivá).“ KANT, *Kritika čirého rozumu*, Dial. transc., I, 1. „Zvláště o ideách“. A. 320; B. 377. — Cf. *Ibid.*, § 1. A. 19; B. 33. — *Prolégomènes*, § 8. HAMILTON, MANSEL, DEWEY definují intuici v témže smyslu: „Poznání individuálního.“

Předmětem tohoto poznání může býti:

1° Transcendentní realita. Jest obyčejem, od KANTA, dávatí tento smysl výrazu *intellektuální intuice*, totiž „intuici, takové, jež dává přímo bytnost svého předmětu, a jež, pokud to můžeme pochopiti, nemůže příslušetí než nejvyšší Bytosti.“ *Kritika čirého rozumu*, *Esth. transc.*, Obecné poznámky, B. 72. — FICHTE a SCHELLING naopak připouštějí, že máme intelektuální intuice; ale oni kladou pod tento význam ideje rozdílné od ideje Kantovy, ač od ní odvozené, a různé i od sebe.

2° Předměty, jež nám jsou dodány sensibilitou buď *a priori*, připustíme-li s Kantem, že jsou takové (*čirá intuice*), buď *a posteriori* (*empirická intuice*). — Cf. *Kritika čirého rozumu*, *Esth. transc.*, § 1.

Naše vlastní psychické zjevy mohou býti stejně zvány v tomto smyslu předměty intuitivními.

C. Každé poznání, poskytnuté naráz a bez pojmů. — SCHOPENHAUER bere slovo to v tomto velmi širokém smyslu a často ho užívá. Když takto intuici rozumíme, tu nedává nám toliko věci, ale též jejich vztahy: „Rozum sám poznává intuitivně bezprostředním a dokonalým způsobem, jak pracuje páka, kladka, atd.“ *Die Welt*, I, § 12. Vztahuje se i na vlastnosti čísel, geometrických obrazců, pokud je chápe naráz a bez usuzování. (*Ibid.*, § 15). Jest „intellektuální intuice“, ba „každá intuice jest intellektuální“, totiž „staví nás před skutečno.“ (*Ibid.*, § 4). Má svou dokonalou formu v patření estetickém, kdy ten, jenž patří, zapominá v té chvíli na všechno, co tvoří jeho individualitu, a nejedná než jako pouhý subjekt poznávající, zároveň kdy pojímá metafysickou povahu předmětu, na nějž patří, totiž jeho Ideu. (*Ibid.*, III, § 34. — Doplňky, kap. VII a XXX).

D. Poznání *sui generis*, jež možno přirovnati k instinktu a k uměleckému smyslu, jenž nám zjevuje, co bytosti jsou samy o sobě, oproti poznání diskursivnímu a analytickému, jímž je poznáváme zvenčí. „Nazýváme *intuicí* onen způsob *intellek-*

tuální sympathie (shody, souhlasu), kterou se přenášíme do vnitra některého předmětu, abychom se shodovali s tím, co má jedinečného a tudíž nevyjadřitelného." BERGSON, *Introduction à la métaphysique*, *Rev. de métaph.*, leden 1903. — Cf. *L' Evolution créatrice*, kap. II.

E. Jistota a rychlost úsudku; instinktivní dohadování se (fakt nebo abstraktních vztahů). „Toto cítění, tato intuice řádu matematického, jež nám dovoluje dohadovati se skrytých harmonií a vztahů..." POINCARÉ, *L' invention mathématique*, v díle *Science et méthode*.

F. Co jest předmětem intuice v různých smyslech tuto vytčených.

Oba prameny nynějšího užívání slova *intuice*, kartesiánský a kantovský, běží dvěma směry, jež se spojují nebo od sebe vzdalují podle případů: první jest idea zřejmosti, plné intelektuální jasnosti (cf. *videre, intueri*); druhý jest idea konkrétní představy, reality té chvíle dané. Kdežto první neobsahuje ani nepřipouští žádného závěru, druhý nepřičí se nezbytně použití úsudku: jest jistý způsob aplikování principů neodlučně spojených s věcmi, o nichž se přemýšlí (což Schopenhauer nazývá *Verstand*, rozum), a jenž ustavuje *intuitivní usu-*

zování (přemýšlení, rozumování): na příklad upravení nějakého přístroje, výklad poučky o přeponě pravoúhlého trojúhelníka od Macha, tachymetrický výklad téže poučky, atd.

Jinak a z těchto důvodů slovo *intuice* slouží často k označení jak konkrétního vidění věcí (na rozdíl od abstrakce), tak pronikavosti (proniknutí), jímž cítíme nebo se dohadujeme toho, co není zřejmo (zjevno). Toto sloučení (splynutí) smyslů **B** a **E** jest zvláště časté, když běží o předměty geometrické: „Logikou dokazujeme, *intuicí* vynalézáme... Schopnost, která nás učí viděti, toť intuice: bez ní byl by geometr jako spisovatel kovaný v gramatice, který by však neměl myšlének.“ POINCARÉ, *Věda a metoda* (orig. p. 137).

Protože nejpůvodnější smysl tohoto slova, smysl, v němž nemůže býti nahrazeno žádným jiným, jest smysl **B** (bezprostřední a aktuální vidění, mající též ráz jako poznání smyslové), navrhuje, aby se ho *samého* neužívalo než v tomto pojmání; a v ostatních případech abychom, pokud možno, upotřebovali výrazů *zřejmost*, *instinkt*, *divinace*, *dohad*, atd.

FICHTE (*Wissenschaftslehre*, 2. úvod; *Thatsachen des Bewusstseins*; Sebraná díla, II. svazek p. 541) nestaví se proti Kantovi a připouští, že máme intelektuální intuici myslícího já (Cf. *Kritika čirého rozumu*, B, 16—17). Nemohu učiniti kroku, ani pohnouti rukou nebo nohou bez intelektuální intuice vědomí sebe sama v těchto počinech. Jen intuicí vím, že to a to dělám; jen intuicí rozeznávám svůj čin, a v něm odlišuji sebe od předmětu, k němuž můj čin směřuje. (Díla, I, p. 463.) Tato intuice nevyjadřuje se nikdy tak, aby zaujímala sama vědomí, aby byla poznatkem vědomým (jak tomu jest u Schellinga). U Fichteho jest neodlučitelnou od pojímání a od jakési intuice smyslové (citové), nebo lépe jest stále synthesou intuice sensibilní, ponětí předmětu a intuice intelektuální.

Jest nezbytno vybavit tuto intuici úvahovou (reflexivní) analysou, abychom vysvětlili vědomí. Tu se pak pozoruje, že intelektuální intuice jest základem vědomého života; dává nám pochopiti vskutku, že ona sama v sobě jest čirým konem. Nuže, čirý kon nemůže býti chápán ani v sensibilní intuici, ani v ponětí předmětu (viz hlavně I, 459 až 468).

V *Thatsachen* (v. II, p. 541 a násl.), zdá se mi¹, rozeznává dva momenty ve svém výkladu; zkoumání vědomí sensibilního, zkoumání vědomí uvažovaného (úkon ducha). Nuže jedno jako druhé vede k tomu, aby se přijala intuice intelektuální. Slovo k vědomí sensibilnímu: jest nemožno, praví Fichte, postřehnouti některý vněm (dojem, pocit, sensaci), aniž bychom jej neumísťovali do prostoru, a už tím jsme vedeni k tomu, abychom mysleli o tomto prostoru, jež považujeme do neurčita dělitelným. Nuže, žádná zkušenost nedává nám poznání této dělitelnosti. Přichází tedy z vnitřní intuice, již máme z myslivého úkonu, který ji zakládá. Tedy v celém zevnějším vnímání nalézáme stále intuici intelektuální. Vnímání vnější není než intuici sebe s obmezením, daným smysly, ale provázeným vědomím nekonečné moci našeho já. Ale toto já vždy ještě přesahuje vnitřnou intuici a nadstavuje něco rozlehlého: právě v tom záleží myšlení.

Úhrnem „intuitivní princip nemůže míti intuici své schopnosti nekonečna, aniž by necítil, určenou v téže době, svou vnější sensibilitu toho neb onoho způsobu. Bezprostředně k tomuto vědomí vnitřného stavu připojuje se myšlenka, splynulá, spá-

¹) Výpis jest od prof. Dwelshauversa.

jená vnitřně s tímto vědomím v jediný živoucí okamžik. A tak to, co bylo v nás skrze intuici, stává se tělem, jež se nalézá mimo nás v prostoru, a jež jest nadáno jistou smyslovou vlastností. A obráceně, objektivní myšlenka zase nemůže se vyvoditi, aniž by nezasáhla intuice. Neboť myšlenka jest jakousi objektivací, a aby byla možná, jest třeba, aby existoval jeden uvnitř, od něhož by se mohla uvolniti (odbaviti).“ *Thatsachen*, II, p. 549. Považuju toto místo za podstatné.

Cf. též X. LÉON, *La philosophie de Fichte*, kap. II, p. 13 a násl. Upozorňuje důvodně, že intuice Fichtova není intuicí, již Kant odvrhuje, — totiž intuice nějakého bytí, něčeho o sobě — ale intuicí konu; a že bez této intuice není za nic možno pochopiti *Kritiku čistého rozumu*.

SCHELLING

Zcela připouštěje pro intuici definici, jež vychází z definice Fichteho, Schelling uděluje jí mnohem větší rozsah, jak možno se přesvědčiti čtením *Soustavy transcendentálního idealismu*. Toto dílo (*Werke*, 3. svaz. p. 369) dává nám definici, jež souhlasí s Fichtem, že naše já jest čistý kon; ale abychom to poznali, Schelling zjišťuje

nutnost metody rozdílné od té, která se týká poznání předmětů. Poznání, vedoucí k já, musí býti:

„a) Poznání naprosto uvolněné, právě proto, že každé jiné poznání není uvolněné, tedy poznání, k němuž nevedou ani důkazy, ani úsudky, ani ponětí vůbec, — tudíž intuice.

„b) Poznání, jehož předmět není neodvislý od samého poznání, tedy poznání, jež zároveň vyvozuje (způsobuje) svůj předmět, — intuice, jež jest působností uvolněnou a v níž to, co způsobuje, a co jest způsobováno jsou totožny.

„Takovou intuici budeme jmenovati *intuici intelektuální*, oproti intuici *sensibilní*, jež se nejeví, jakoby svůj předmět způsobovala, a v níž tedy aplikování intuice jest rozdílné od toho, nač se tato intuice vztahuje (odnáší).

„Intuici intelektuální odpovídá naše já, neboť toliko poznáním tohoto já samým sebou naše já samo jako předmět jest dáno.“

.....
„Intellektuální intuice jest ústrojem každého transcendentálního myšlení. Neboť myšlení transcendentální záleží v tom, že si dává svobodně za předmět to, co jinak není předmětem.“

.....
„Myšlení transcendentální musí tedy býti provázeno ustavičně intuicí intelektuální.“ (III, p. 369).

Vizte ještě jiné místo, kde intelektuální intuice má na pomoc více psychologické poznatky, v 8. Filosofickém listu o dogmatismu a kriticismu. (Werke, I; p. 316 a násl.)

„Máme tajemnou a neobyčejnou moc vybavit se ze změn času v našem nejintimnějším já, zba-veném všeho, co mu přichází zvenčí, a takto míti v sobě intuici věčnosti ve formě toho, co se nemění. Tato intuice jest nejdůvěrnější a nejvlastnější zkušenost pro nás samé, od níž jedině závisí všechno, co víme a věříme o světě nadsmyslném. Tato intuice nejprve nás přesvědčuje, že jest něco ve vlastním smyslu tohoto slova, kdežto všechno, čemu přisuzujeme obyčejně výraz jsoucna, jest jen zdání. Liší se od každé intuice sensibilní v tom, že jest způsobena výlučně osvobozením, a jest cizí a neznáma každému jednotlivci, jehož svoboda, ovládnutá útlakem moci věcí, sotva stačí vyvoditi nějaké vědomí. Přece však jsou také u těch, kdož nemají této svobody intuice sebe, přibližnosti této intuice, prostředční zkušenosti, jimiž dává tušiti svou přítomnost. Jest jistý vniterný smysl, o němž

nemáme plného vědomí, a nevidíme, že by se vyvíjel (rozvíjel), i kdybychom se o to snažili. Jacobi jej popsal. A existuje též úplná esthetika (slovo jest vzato ve svém starém smyslu), z níž vyplývají výkony empirické, jež nejsou vysvětlitelné leč jako nápodobení tohoto úkonu intelektuálního, a nebyly by naprosto pochopitelné, kdybychom nebyli viděli, abychom mluvili jako Platon, jednoho dne vzor ve světě intelektuálním.

.....
„Jistojistě naše vědění vychází ze zkušenosti; ale každá zkušenost objektivní jest podmíněna jinou, jakousi zkušeností bezprostřední v nejpresnějším smyslu slova, vycházející ze sebe samé a nezávislé od jakékoliv objektivní příčinnosti.

.....
„Tato intelektuální intuice se objevuje, když přestáváme býti předmětem pro sebe samy, a když staženo na sebe naše já, jež postřehuje, jest totožno s já postřehovaným. V tomto okamžiku intuice mizí pro nás čas a trvání; nejsme již v čase, ale čas nebo spíše čirá a absolutní věčnost jest v nás. Nejsme ztraceni v intuici světa objektivního, ale on jest ztracen v naší intuici.“ (I, p. 318—319.)

J. LACHELIER

Idea intuice, jakožto dá v a j í c í b e z p r o s t ř e d n ě s k u t e č n o a f u ž t é n e b o n é p o v a h y, v p r o t i v ě s p o n ě t í m, j a k o u s i t o m y s l n o u n á h r a Ź k o u s k u t e č n a, j e Ź s e d o m ý š l í, Ź e m u ú p l n ě o d p o v í d á, j e Ź v š a k m Ź Ź e m u z c e l a d o b ř e i n e o d p o v í d a t i, — t a t o i d e a (p Ź v o d e m, z d á s e m i, z c e l a k a n t o v s k á) j e s t p r o f i l o s o f i i v e l m i d Ź l ě Ź i t o u, a z a s l u h u j e, a b y s e c h o v a l o v ý l u č n ě k j e j í m u v y j á d ř e n í s l o v o i n t u i c e.

A. FOUILLÉ

Myslím, Źe slovo i n t u i c e, metafora, vypŹj-
čená od smyslu z r a k o v ě h o (o d v i d ě n í), m ě l a b y b ý t i
v y p u z e n a z p ř í s n ě f i l o s o f i e, n e b o b y h o n e m ě l o b ý t i
p o u Ź í v á n o l e č p ř e s n ě d e f i n o v a n ě h o. V e s m y s l u b e z -
p r o s t ř e d n í h o v i d ě n í p ř e d m ě t u n e m á m e v l a s t n ě
Ź á d n ě i n t u i c e. M á m e p o č í t k y a c h t ě n í, s t a v y v ě d o m í
a o b e c n ě v ě d o m í n a š e h o v l a s t n í h o j s o u c n a j a k o
p o d m ě t u m y s l í c í h o, c í l í c í h o a j e d n a j í c í h o. V š e c h n o
o s t a t n í j e s t v í c e n e b o m ě n ě r y c h l ý ú s u d e k (z á v ě r e k),
m a j í c í j e n z d á n í i n t u i c e. D o m n ě l á „ i n t u i c e “ n a š í s v o -
b o d n ě v Ź l e n a p ř í k l a d, n e b o i „ b e z p r o s t ř e d n í p o -
c í f o v á n í “ n a š í s v o b o d n ě v Ź l e j e s t a p p l i k a c e k a t e -
g o r i e p ř í c i n n o s t i; p r o t o Ź e n e v i d í m e v š e c h n y ú c i n n ě
p ř í c i n y n a š e h o k o n á n í, u s u z u j e m e i n s t i n k t i v n ě, Ź e

jest bez příčiny nebo bez jiné příčiny než naše vlastní chtění. Taktéž intuice vnitřní změny, dění, jest podle mne vědomí úkonů nebo vášní, jež se prodlužují ve vzpomínce a pořádají se na čáře času. Jest tu vědomí činnosti, vědomí dynamické a ne statické, jako každé pravé vědomí; ale není v tom, neklam-li se, žádná objektivní intuice. Má vlastní skutečnost, pokud cítí a jedná, jest průzračná pro sebe samu a bezprostřední; všechno ostatní jest prostředné. Tím spíše nemůžeme míti intuici reality nám vnější nebo nám vyšší. Neužívejme tedy slova intuice leč v hodnotě metafory.

M. BLONDEL

Descartes ve čtvrtém pravidle své metody¹⁾, a ještě výslovněji ve svých *Regulae*, předpisuje nám výčet a cvičení, jimiž myšlenka se stává čím dál svižnější, takže co bylo zprvu postupné a diskursivní, může na konec býti objato jedním pohledem, *simplici mentis intuitu*. Mluví takto s hlediska myšlení učeného a, možno-li tak říci, kvantitativního. Ale v řádu kvalitativním dobytá oprávněnost (kompetence) „znalce“ není-liž intuicí

¹⁾ V českém překladu Guthově z r. 1882. zní takto: *všechno úplně vyčisti a celek přehlédnouti, abych se uchránil nedopatření.*

pracně a pozvolna nabytá? Intuice tedy nepředchází nebo nevyklučuje vždy diskursivní uvažování a myšlení analytické; může též po něm následovati a býti mu jaksi odměnou a náhradou.

Bergson schvaluje tuto poznámku. Intuice (ve smyslu, jak on jí rozumí), jest bezpochyby původní operací ducha, již nelze svést na útržkové a vnější poznávání, jimž naše mysl (intelligence) ve svém obyčejném užívání bere z vnějšku řadu pohledů na věci; ale nesmí se zneuznávat, že tento způsob chápání skutečna není nám přirozenější v nynějším stavu našeho myšlení; abychom ho dosáhli, musíme tedy nejčastěji připravovati se naň pozvolnou a svědomitou analysou, zdomácněti se všemi dokumenty (doklady, se vsí látkou), jež se týkají našeho studia. Tato příprava jest zvláště potřebna, když běží o obecné a složité reality, takové jako život, instinkt, vývoj; vědecké a přesné poznání fakt jest předběžnou podmínkou intuice metafysické, jež proniká jeho princip.

O náboženském smyslu slova Intuice.

Intuice náboženská jest cítění podvědomé racionální systematisace mystických stavů. (Cf.

DELACROIX, Sainte Thérèse, Bulletin de la Société de philosophie. Séance du 26 oct. 1905.) Běží tady jistě o intuici. Obrazy, jichž používá mystik, aby vyjádřil svou extasi, jsou toliko symbolické, a nepodávají plně „nevýslovného“ pocitu spojení ducha s Bohem. Aby se ho dosáhlo, jest třeba jíti nad poznávání věcí a utéci se k jiným prostředkům než smysly a rozum. Tento stav byl přirovnáván k stavu hypnotickému nebo k halucinaci, protože při tom jest zničena individuální vůle(???), ale zdá se, že by bylo lépe říci s Delacroixem, že jest to výsledek velmi hluboké práce koordinační, která se děje v duchu mystika bez jeho vědomí (snad bez jeho přičinění?); jedná se o velmi složitý stav vědomý, a mystik se pokouší uskutečnit duchovní stavy, v nichž jeho myšlenka se čím dál tím více soustřeďuje, by se přiblížila k dokonalé jednotě. Tento stav možno nazvati intuicí, pokud hledá duchovní jednotu (sjednocení) příměji a emotivněji (dojmověji) než racionální poznání vědomé sama sebe.“ — DWELSHAUVERS.

— Tuto intuici pro nedostatek času nebylo možno prozkoumati v sezení („Francouzské filosofické společnosti“). Byla by jistě vyvolala živou diskussi, možno-li tak souditi z některých jednot-

livých hovorů. Poněvadž nebyla vzata na přetřes, snad nebude chybou, když zde uvedeme hlavní námitku, již tento „náboženský smysl slova“ intuice vyvolává. Když užíváme tohoto výrazu mluvíce o mystické kontemplaci, chceme tím říci: pokud mystik má vpravdě v tomto stavu objektivní reální poznání, skutečný a bezprostřední styk s nejvyšší bytostí, řadí se k smyslu **B**; — pokud věříme, že jej má, a to bývá nejčastější případ, pokud vše se děje pro něho, jakoby jej měl; tu jest to ještě smysl **B**, s výpustkou; — pokud konečně rozumí se tím, že dosahuje toho stupně zřejmosti, dokonalé jasnosti, naprostého intelektuálního uspokojení, jak toho požaduje intuice kartesiánská, tu se druží k smyslu **A**. Snad se tím chce často říci také vše zároveň, toliko že se dává silnější přízvuk na ten neb onen smysl a odstín. Není zde tedy žádného zvláštního smyslu.¹⁾ Řekneme-li ostatně, „že to patří též v obor intuice“, tu řadíme to pod společnou hlavní definici tohoto slova. A ta vyplývá z toho, že vlastní věci při těchto stavech jest „hledati duchovní jednotu příměji a přilnavěji než rozumové poznání,

¹⁾ Podstatný rozdíl jest v tom, že při všech smyslech, vyjmenovaných Lalandem, jsme v řádu přirozeném, k němuž se druží i mystické stavy vůbec, pokud nevyplývají z Milosti, již Logos uštěďruje svým Vyvoleným.

vědomé samo sebe.“ Takový jest skoro velmi široký smysl, jež dává tomuto slovu Schopenhauer, aplikuje jej na každou myšlenku, která není diskursivní. Ale tento smysl byl obecně pokládán za příliš neurčený. — ANDRÉ LALANDE

Škola intuitivní

U Arabů filosofická Škola, založená uprostřed XII. věku Ebn-Baia-em, řečeným Avenpar; jeho pokračovatelem jest Tophail z Kordovy; stojí oproti škole racionalistické.

Intuitivní filosofie byla též zavedena do Francie v XV. století Gersonem; byla reakcí proti dialektickým subtilitám realistů a nominalistů.

„Intuicionismus“

„Intuicionalismus“, „Filosofie intuice“, jména, dávaná často v Anglii a v anglické historii filosofie naukám, jež připouštějí, 1° že poznání spočívá na intuici (ve smyslu **A**) pravd racionálních a vyšších než zkušenost. 2° že bytnost té neb oné hmotné reality jest přímo poznávána, a není ani usuzována, ani sestrojena. (Škola Skotská, Ha-

milton a stoupenci, Francouzští eklektikové). „Intuitionism is the basis of the rational School in Epistemology and in Ethics, as opposed to sensationalism and utilitarianism“, čes. „Intuicionalismus jest základem racionální školy v epistemologii a v ethice, jako protiklad sensacionalismu a utilitarismu“. FLEMING a CALDERWOOD (1894), p. 216, v. Intuition. — Cf. Stuart MILL, Examination of Hamilton's philosophy, kap. XIV, § 1. U-potřebuje často v tomto smyslu výrazu The intuitive school.

KOMENSKÝ

Nezle z starých jeden člověka opisoval (definoval), že jest animal disciplinabile, to jest tvor k učení narozený. Nebo ač k obrazu a podobnosti božímu stvořen jest, a Bůh bez učení se něčemu všecko ví a umí, člověk však v té částce Bohu podoben není a býti nemohl. Kdyby zajisté bez učení se všemu rozuměti měl, muselby místem i časem neobsáhlý býti, aby vždycky a všudy všemu přítomen jsa, všecko pauhým pohledem (simplici intuitu) spatřoval, čehož ani člověku, ani angelu, ani žádnému tvorů dáno není a dáno býti nemohlo, protože věčnost a neobsáhlost (to jest

Božství) dána býti nemohla. Dosti jest angelům i lidem slávy, že jim Bůh mysl dal, aby stíhati a chápati mohli rozličné skutky jeho, a tím sobě poklad rozumnosti shromažďovati. Protož i o angelích z písem víme, že se učí, to jest, čemu prvé nerozuměli, vyrozumívají. 1. PETR 1, 12, EFES 3, 10, 1, REG 22, 20, JOB 16 atd.) Za kteroužto příčinou moudrost a umění jejich z nemalé částky *experimentalis*, to jest, zkušením dosažená, slove.

Žádný tedy na mysl sobě vstupovati nedej, jakoby člověk člověkem býti mohl, jedině leč se naučí člověkem býti, to jest, vycvičí se ve věcech těch, kteréž jemu jakožto člověku náležejí. — *Didaktika*, hlava VI.

ROMANO GUARDINI

VĚROHODNOST VYCHOVÁTELE

Co následuje, jest prohlédnutý stenogram promluv, které měl Romano Guardini při pedagogických cvičeních na hradě Rotherfelsu každého rána v kapli. Tedy nic podrobného, nýbrž toliko stručně hlavní myšlenky.

I

✦ V těchto dnech chceme se pokusiti, abychom viděli, co jest obsahem našeho úkolu jakožto vychovatelů; jaké jsou naše cíle a cesty. To by však postrádalo své poslední opravdovosti, kdybychom si nepoložili zároveň též jinou ještě otázku, a pro tu jest kaple, „komora Boží“, tím pravým místem.

Mám-li vychovávatí nějakého člověka, tedy se napřed naň podívám; hledím mu porozuměti; ptám se po jeho podstatě (jádře), a jest-li takový, jaký by měl býti. Podrobuji ho tedy své kritice. A osobuji

si právo říkati: Čiň toto! Nedělej onoho! Nevyhoví-li tomu, pak řeknu: Jednal jsi nesprávně! Ale každý, kdo chce vychovávat, pocítí jednou otázku: Jakým právem chceš druhého vychovávat? Odkud máš právo prohlédati, posuzovati, požadovati? Jest-li člověk osobou, osobou obdařenou svobodou a důstojností — jakým právem chceš tomuto člověku říkati, jakým se má státí?

Rozumí se, že nikdy nemohu říci: Vychovávám, protože sám jsem vychován. Člověk, který by tohle řekl, zasloužil by, aby byl znovu poslán do školy. Byl by to člověk, který nepochopil, že nikdy nejsme „hotovi“, nýbrž že neustále rosteme a něčím se stáváme. Jiná odpověď byla by správnější: Vychovávám, protože sám o své vychování bojuji. Tento zápas dodává mi vychovatelské věrohodnosti. To, že týž pohled, který upírám na druhého, jest upřen též na mne samého.

Ta otázka však zasahá hlouběji: Co to vlastně znamená vychovávat? Neznamená to, že má býti ztvárněna mrtvá hmota jako kámen sochařem. Znamená to spíše, abych tomuto člověku dodal odvahy, aby byl sám sebou. Abych mu ukázal jeho úkoly,

abych mu naznačil jeho cestu, nikoliv své úkoly a svou cestu. Abych mu pomáhal k jeho vlastní svobodě. Musím tedy uvést v chod živé dění. Čím? Zajisté že též řečí, napomínáním, povzbuzováním, „methodami“ všeho druhu. To však ještě není to vlastní. Život zanítíte jen životem. Nejsilnější výchovnou mocí jest, když sám si žádám a usiluji dostati se vpřed. Bylo řečeno, že pedagogové jsou po nejvíce lidé, kteří nejsou s to sami s sebou nic poříditi a kteří se proto vrhají na druhé. Tolik jest jisto, že nejjistější úsudky a nejrozhodnější požadavky vycházejí velmi často od lidí vnitřně bezradných. Zde jest rozhodný bod. Mé pedagogické úsilí o druhého činí věrohodným to, že sám zápasím, abych byl lepším. — A konečně jakožto lidé věřící řekneme, že vychovávati znamená napomáhati, aby druhý člověk našel svou cestu k Bohu. Ne jenom, aby se stal zdatným pro zemi, nýbrž aby toto dítko Boží dorostlo až „k plnému věku Kristovu“. Člověk jest člověku cestou k Bohu. Aby to však mohl, musí sám tou cestou jíti. Nemá smyslu mluviti člověku o cestě k Bohu, jestliže ji sami nemáte, aneb jestliže ji aspoň nehledáte.

To budiž úvodním slovem k našim poradám. Nesmíme nikdy býti sami s sebou spokojeni a mysliti si, že už jsme utvářeni. Vždy musí zůstatí bdělou svatá nespokojenost. Jsme nehotovými, jen načrtnutými podobami. Teprve tím a potud jsme věrohodnými, pokud víme: Já i ten, koho mám vychovávat, podléháme téže kritice. My oba chceme se teprve státí, čím máme býti.

II

Včera jsem mluvil o zodpovědnosti, jakou na se bereme, zabýváme-li se výchovou druhých lidí. Věrohodně a čestně můžeme k druhému přistoupiti jenom tehdy, jsme-li upřímně přesvědčeni, že musíme sami sebe utvářeti (vzdělávati). Ohlédněme se tedy po některých plodných hlediskách, která by nám v tom pomohla.

Víme, že máme v sobě ušlechtilé a nízké, dobré a zlé. Ale nikoliv tak, že by zde byla dobrá síla a vedle ní zlá, zde ušlechtilá vloha a vedle ní vloha nízká. Co jest v člověku dobrého a zlého, to tam

nestojí vedle sebe rozlišeno v oddíly, nýbrž táž síla chová v sobě možnost dobrého i zlého.

Nebudeme moci najíti dobré síly, která by nechovala v sobě zárodku zla. Má-li někdo pud k spravedlnosti, chce-li konati, co jest správné, zasahovati, hýbati vahami, z toho pudu hrozí tvrdost. Neboť chci-li spravedlnost, přisuzuji si též sílu zjednati ji; zasahuji; soudím; nutím. A hned jest tu nebezpečí násilí. Nejspravedlivější lidé jsou často lidmi nejtvrdšími. Anebo někdo má v sobě afekt cti; cit pro důstojnost; pro to, co jest nedotknutelno; pro slovo a zodpovědnost — jak daleko jest odtud k přecenění a k pýše?

Naopak zase: není nectnosti, aby v ní nebyl skryt nějaký náběh k dobrému. Je-li někdo slabý, lehko-li se přizpůsobuje, bývá-li strhován a vlečen situací, pak tkví v tom též schopnost porozuměti; schopnost býti šetrným; schopnost dobroty. Zmítá-li někým vášeň, žije v tom též žhavé prožití, nadšení a vzlet.

Není zajisté ctnosti, která by se nemohla zvrtnouti v příslušné zlo. Není zajisté nectnosti, jež by nebyla schopna obrátit se k dobrému. Dobré a zlé možnosti neleží vedle sebe, nýbrž spojeny v téže síle.

Nemáme v sobě oddělených ctností a neřestí, nýbrž máme živou lidskou sílu, která může býti dobrou i zlou. — Dvě věci však jsou zhola špatné: Jedna jest přecenění, které se domnívá býti v jistotě a bezpečí; druhá jest zoufalství, které se vydává v šanc. Přecenění praví: Mně nelze padnouti, a už jest pád zpečetěn. Zoufalství však se vzdává sebe a bere si tak možnost po pádu zase povstati.

Nejhlubším lidským stanoviskem jest toto: Abychom si nikdy nemyslili, že jsme v bezpečí, nýbrž abychom vždy, jak řekl Pán, „bděli a modlili se“. Ale také, abychom se nikdy nevzdávali naděje. V každé dobré síle tkví už pohotově pád. A dostaví se jistě, stane-li se tato síla jistou sama sebe. Ve všem nedobrému čeká možnost opět se vzchopiti, a naděje jí razí cestu a uvolňuje ji. Věděti to znamená býti člověkem. Zvláštní to vznášení se. Věděti, že jsme utkáni ze síly a slabosti a že potřebujeme Ruky Boží, aby nás nesla. —

Co znamená nyní, viděno odtud, sama sebe vzdělávati (utvářeti)? Odkrytí v síle nebezpečí a přiložení mu uzdu. A ve všem zlém najíti ještě bod, kde by bylo lze opřít páku a vyvrátiti je.

Zvím-li, jak silnou jest ve mně vášeň, nesmím tento pud zapříti, odkliditi; tato nepravda by se projevila zhoubně. Musím objeviti, že pud jest půda zemská; člověková zemská síla; stane se šeredným a zhoubným, dostane-li člověka ve svou moc, místo aby mu nesl jeho dílo. Ale má v sobě též svou krásu, svou ušlechtilost. Ta však se rozvine jenom v kázni. Právě v tom, co jest mu nebezpečno, musím objeviti sílu. Musím objeviti, že vzpěrný bod k dobrému tkví právě v té síle, která též činí zlé. Jenom zlým, pouhou zlobou jest jenom satan, nikoliv člověk. Dokud žije, má člověk vždy možnost se vyprostiti. — Anebo je-li člověk sláb a vždy znovu pociťuje: Zase schodek! Porážka; toho jsem se vzdal; to jsem opustil; ten řád jsem rozbil Kdybyste mu teď řekli: Ty jsi slaboch, vzali byste mu všechnu odvahu. Spíše by měl člověk objeviti, že v oné slabosti jest skryta síla; síla pružnosti, schopnost moci každé chvíle zase povstati. Zde by se musila zasaditi páka. Jsou přece rozličné druhy vůle. Vůle velkolepě založená, která buduje do výšky; ta když ztroskotá, těžko se zase vzpamatuje. Jest ale též vůle lehká, ta, která se lehko ohne, ale též lehce se zase vzpřímí To ale jest

nejhlubší pedagogický poznatek: Viděti, že vzpěrný bod ke všemu dobrému vězí v člověku samém; a že jest úkolem jej objeviti, u sebe i u druhého.

III

Včera jsme mluvili o tom, jak jest v nás spolu dána možnost dobra ve zlu a zla v dobru. Základní ctností pak, jež jest od nás požadována, že jest, abychom si v dobrém uchovali křesťanskou bázeň, vědomí možnosti, že se vše může zvrátiti; a ve zlém zase naději. Abychom překonali přecenění i malomyslnost.

Tato práce na sobě samém, toto vznikání dobra — jak se to děje? Jsou dva způsoby. Jeden nazveme růstem. Ten jde z vnitřku. Vyvěrá z jakéhosi středu; z vnitřního zákona naší bytosti. Dere se z vnitřku, stoupá v naše konání, v naši podobu, nejposléze snad v jasné vědomí.

Pak ale jest ten druhý způsob. Ten má své výchozí místo v jasném vědomí, v tom, jak člověk vidí a rozhoduje: To má býti; chci to učiniti. Odtamtud, z vědomí, noří se to v hloubku. Tento způsob nazveme cvičením.

U růstu musíme znáti jeho podmínky: Že jsou období síly a období slabosti; doby hojnosti a doby trpělivého čekání. Že v našem nitru dobré i zlé leží pospolu a že tedy z něho vyrůstá netoliko dobré, ale též daremné, ba zlé. Jest tu tedy třeba daru rozeznávání pro to, co se tu dere na povrch.

Pohovořme si dnes o cvičení. Naše živé bytí není jednoznačně určeno jako třebas kámen. Jest živé; jsou tu možnosti. Vidím třebas: Tohle by mělo býti; ono nikoliv. Vidím třebas: Můj život je chaotický. Schází mu vnitřní i vnější pořádek. Musím ten pořádek zjednati. Tato myšlenka tkví ve mně teprve jako vědomost. Jest prozatím ještě zcela mimo mne. Začínám s předsevzetím; umiňuji si pořádek. Zavazuji se mu; činím ho svou povinností. Držím se ho. Tak proniká to, co jsem si umínil ponenáhlu až k živé podstatě mého bytí. To však se brání. Na příklad: Zapomenu na své předsevzetí. To neznamená jen, že na ně nemyslím; ale že nechci a proto zapomínám; bujné býlí našeho života činí takto předsevzetí neškodným. Bude tedy naším prvním úkolem, aby to, co jsme si umínili, zakotvilo tak pevně, abychom už na to nezapomněli. Nebo: výslovné vzepření se;

nemám k tomu chuti; nechci. To musí býti překo-
náno, a to jest cvičení.

Koná-li se správně toto cvičení, pak to, co jsme si umínili, zvolna se noří v naši bytost. Časový smysl to přijme, zvykáme si. Hluběji: cítíme se v tom dobře; umíme to. Stalo se to součástí nás samých; vsá-
klo se to v živou tkáň naší bytosti. Pak cvičení došlo svého cíle: ctnosti. Ctnost jest to, v čem jsem „k ně-
čemu“, v čem jsem zdatný a sám s sebou zajedno.

Může se ozvati též ještě jiný odpor, který praví: To jest mi cizí; to se ke mně nehodí; to není můj způsob. Hlubší náhled však praví: Musíš se do toho vpraviti z ohledu na své bližní. Umíním si to tedy a začnu bojovati s tím odporem. Tu cítím: Vždyť se stáváš nepravdivým! Nutíš se do něčeho, co nejsi! Hlubší náhled však praví: Musí to býti. Musíš žíti s ostatními. Jest povinnost ohledu na bližní. Vytrvám tedy a cvičení ponenáhlu proniká vrstvou odporů. A zvolna se vynořuje hlubší vrstva pravdy. Ne už primitivní pravdivost prvního pocitu, nýbrž to, že jsem práv tomu, co jest; pravda, která jest zároveň láskou. A tu se to, co jsem si „umínil“, stalo tím, co jest, co mám, co jest mým majetkem; jakmile totiž

už nemusím na to zvláště mysliti, nýbrž když už to jde samo sebou.

To jest podstata cvičení, že totiž vzchází z jasného poznání a pak se zvolna noří v bytí. Co jsme poznali a co chceme, se „vitalisuje“. Stává se to součástí naší živé tkáně. A ponenáhlu to, co „má býti“, není už objektem, nýbrž subjektem; náleží to k našemu bytí. Mluví to z nás. K cvičení však náleží trpělivost, vytrvalost.

IV

Včera jsme uvažovali o onom dvojím živém pohybu, jímž člověk uzrává v to, čím má býti: o růstu a cvičení. V růstu vzchází to, co má býti, z vnitřního jádra. V cvičení pojmu nejprve něco svým vědomím jakožto správné a nořím to pak stále hlouběji ve své bytí, až už si to nemusím umiňovati, ježto se to plně vsáklo v mou živou bytost. Souhrou obou těchto pohybů vzchází a vzniká dobré.

Dnes chceme promluvit o jiném protikladu: ukojení a přemáhání.

Ukojení: Celý náš život jest nesen pudem. Pud k jídlu, k odpočinku, k spánku; pud smyslů . . . až k nejvyššímu úsilí ducha, úsilí o uskutečnění ducho-

vých hodnot, o osobní setkání se . . . Tyto pudy žádají si býti ukojeny.

Svět jest stvořen od Boha; též my. Má tudíž to, co v nás pudí, dojíti svého úkoje. Toto ukojení činí život bohatým, přináší v něj radost.

Přihlédneme-li však blíže, neujde nám, že pud není spolehlivý. Nemůžeme mu jen tak slepě důvěřovati. Nejsme jako zvíře. Pud zvířete chová v sobě bezpečné pravidlo, ponecháme-li je sobě samému, stane se vše, jak se státi má. My však jsme jinací. V nás jest nepořádek. V nás hrozí z každého pudu tyran. Pud usiluje prolomiti své ohrady, rozlíti a promarniti se; anebo zase zatvrditi se a ustrnouti. Každý pud chce druhým pudům — které přec také mají svůj smysl — odníti všechno místo. Chce zabrati celého člověka, aby sloužil jen tomuto jednomu. Vždy znovu vznikají formy lidského života, které umožňují určitému pudu, by se jednostranně vybil. Od pudu k jídlu až k nejvyšším pudům ducha. A třeba se tu uskutečňují ojedinělá zcela vzácná ukojení, přece to na druhé straně znamená zotročení a zmrzačení.

Musí se tedy ukojení postaviti v cestu něco jiného: Přemáhání. V člověku jest hřích. To, co by mělo

naše bytí nésti a mu sloužit, bývá mu též záhubou. Nemůžeme sobě samým důvěřovati. Tak se stává nutnou protiváha ukojení, totiž odpírání, přemáhání.

Prvním smyslem přemáhání jest svoboda. Ježto každý pud strhuje na sebe síly člověka, buduje samovládu, nutno mu čeliti záporům.

Ale ne teprve jednotlivému, skutečně přebujelému pudu, nýbrž cvik tohoto záporu musí býti obsažen v celé kázni života; ve zříkání se pro svobodu. Ne tedy odříkání, jakmile hrozí nebezpečí, nýbrž odříkání takové, aby v něm stále a vždy znovu svoboda se budovala. Aby vždy znovu jednotlivý pud byl odkazován do svých mezí a zjednáována byla volnost pro druhé.

Povolím-li do libosti uzdy shonu po práci a činnosti, nezbude místa pro nitrnost a ticho. Nechám-li přebujeti vědomí a myšlení, nezbude místa pro původní vnitřní růst. Třeba tedy vždy znovu zjednávatí místo tomu co jest ohroženo.

Druhý smysl odříkání tkví v tom, aby pud sám byl doveden k hlubšímu ukojení. Pud ve mně nedojde ukojení, když může bezuzdně řádit. Pak bují, stává

se přemrštěným, hrubne. Teprve přemáhání dodává pudu schopnosti k jeho nejhlubším možnostem. Oblasti hloubek v nás jsou skryty. Člověk ale má sklon čerpati k životu z oblastí pohodlněji přístupných. Musí tedy hlubší, ušlechtilejší oblasti z hloubi vyzdvihnouti. To učiní, když pud v jeho prvním rozběhu zkrotí a donutí ho, aby byl usebranějším, rozvážnějším, nitrnějším, aby svou silou zamířil na ušlechtilejší předměty . . .

To však se může státi jen přemáháním. Vždy znovu hledíme cestami co nejhladšími dosíci co nejsnažšího ukojení. Při tom však to, co jest hlouběji, zůstává nevytěženo.

Teprve souhrou úkoje a přemáhání vzniká dokonalý člověk.

V

Každý člověk má svou podstatnou podobu. Toť onen obraz, který mám na mysli, když o něm určitým způsobem mluvím. Řeknu-li třeba: Na toho nedám dopustiti; nebo: Ten jest mým pravým opakem — tu míním tuto podstatnou určitost. Právě u ní má svůj počátek úcta a vážnost: u ní jímá druhého

přátelství, láska. Právě ji musím zachytiti, mám-li věděti, jak k němu stojím. Tím se tedy nemíní, že někdo jest nadaný nebo znamenitý. Znamená to spíše, že člověk prostě není jen hromádka vlastností, nýbrž že v něm je zákon jeho přirozenosti (bytnosti, podstaty).

K rozvinutí člověka náleží, aby byl sám sebou jist; aby se ve své podobě pevně postavil. To se děje především ohraničením sebe sama. Při mnoha příležitostech se mi ukazuje: Zde stačím; tam nikoliv. Tu se mi tedy zjevuje mez. Nabudu zkušenosti: Tak daleko sahá má síla. Ale každá mez jest zároveň též tvarem, konturou, v níž jest podstata bezpečně uložena. Ono pevné postavení se děje též přisvědčením sobě; klidným věděním: Takovým jsem. A tak stojím sám k sobě.

Ač jest velikým nebezpečím nebezpečí přecenění, stejně velikým jest i ono druhé: Nevěřiti ve svou podstatnou podobu. Každý člověk má nějakou podobu; i člověk průměrný. Každý člověk vyšel z Ruky Boží s nějakým ražením. Máme si jím býti jisti a jeho si vědomi; neboť v něm stojíme.

Ale netoliko vlastní podoba jest pro člověka významná. Nic není důležitějšího pro jeho vnitřní u-

tváření, nežli aby se setkal s velikým člověkem a dostal se pod vliv jeho podoby. Tato podoba se vtiskuje; působí v něm; oplodňuje; vyjasňuje. Vyvolává též boj. Připustíme ono veliké; zároveň však nastává boj o vlastní samostatnost.

Takové vypořádání se náleží do lidského života. Náleží tam, aby se někde setkal s nějakou velikou lidskou podobou. S přirozenou velikostí; a s nadpřirozenou, se světcem; s člověkem, který není jen lidsky velikým, nýbrž v němž se projevila a vyjádřila plnost Boží.

Takové veliké podobě se musí člověk oddati; jíti za ní; nechati se jí utvářeti. S počátku snad napodobováním; pak zraleji; hlouběji. Ta podoba se má zcela ponořiti v ducha a v srdce a odtamtud působiti. Pak ale, a to ve vši lásce, ozve se též obrana proti přemoci toho, co jest cizí. V obraně se ponenáhlu zase vyproští vlastní podstata: Ač tě velmi miluji, přece nejsem ty; musím státi jako ten, kdo jsem.

Touto podobou může býti též živý člověk, který jest schopen vzíti na se úlohu té veliké lidské a božské representace. To jest pak veliké štěstí.

Vždy však přijde okamžik, kdy musí zasáhnouti

obrana a jasné určení toho, co jest naše vlastní. A důležitou jest správná volba takové podoby. Aby to byla ta pravá. Taková, která nesvádí s pravé cesty; která nezavádí a nemate; nýbrž pomáhá, rozšiřuje obzor, posiluje, vede ku předu.

VI

Uvažovali jsme v těchto dnech o výchově. O tom, jak vzděláváme sebe a ty, kdož jsou nám svěřeni; jak napomáháme k možné dokonalosti.

Při tom jsme jednu věc musili vždycky předpokládati; totiž tajemství zrození. Ať jsme řekli cokoliv, mělo to svůj smysl jen v mezích skutečnosti; že tento živý člověk zde jest. To, že zde jest, vymyká se výchově. Vstupuje do skutečnosti, nesa v sobě svůj osud. Vstupuje se zákony, silami, požadavky. To vše jest zde. Nemůžeme si pomyslet, co s námi bylo, nežli jsme byli. Nemůžeme si představit, že za námi jest okamžik, jímž hraničíme s Nicotou. Ale jest tomu tak.

Jest v tom tajemství, že jsme kdysi začali býti; jako takovíto lidé. Tu jsme do sebe přijali svou sku-

tečnost ; možnost a mez. A co vzniklo, počalo se hýbati a býti činno.

Toť naše štěstí i naše břímě. A vše, čemu říkáme výchova, znamená toliko zůstávati se svou službou, pomocí a léčením v mezích tohoto tajemství. V něm to má svou jistotu a bezpečí.

A musíme uměti důvěřovati, že tento svět má pro nás místo ; že nás nese. Zajisté že máme důvody, abychom o tom pochybovali. Jsou tu též mocnosti, jež nechtějí dobra ; které při nejmenším se o nás nestarají, jinak ale nás zneužívají a ničí. Zde může výchova jen doufati, že přece snad se člověk udrží.

To jsou předpoklady. Výchova znamená, co jest dobrodějného, posilovati, a obrňovati proti tomu, co ničí.

V odpoledních poradách jsme jednali o výchově druhých, a ráno jsme vždy řekli, že tato výchova jest možná, jenom když se též sami vychováváme a utváříme.

Mluvili jsme při tom ponejvíce o životě, který vzchází přirozeným zrozením. Nechceme však skončiti svůj pobyt zde, aniž bychom si nepřipomněli, že je ještě jiný život ; život, o němž svatý Jan praví, že

jest zrozen z Boha. Prolog jeho Evangelia praví: Jest možno, aby se člověk zrodil z Boha; aby se člověk podruhé narodil a tímto zrozením získal skutečný život.

Avšak tento život přichází s hůry. Naše vědomí nesahá až k našemu přirozenému zrození. To vězí pro nás v temnotě, a jen zvolna dere se vlna za vlnou našeho života na světlo vědomí. Většina však přece zůstane zastřena tmou. A jest to tak dobře. A tak jest tomu i zde. I zrození našeho božského života vězí v temnotě; v tajemství křtu, milosti, v lůně Božím. A my zakoušíme jen, jak se tento život čas od času v našem vědomí vynořuje. Vnímáme jeho volání, jeho napomenutí a příkazy. Tušíme jeho věčné možnosti. A jest nám věřiti, že tento život jest skutečný; ještě skutečnější než ten druhý. A máme ten božský život viděti též ve druhém a jako vychovatelé míti o něj starost a péči.

První věcí, k níž vychovatel svému chovanci pomáhá, jest víra, že jest k něčemu povolán a že má nějakou možnost. Tak jest tomu i s životem z Boha.

Z Boha se zrodil tento život v našem životě, a věříme, že tento Bůh mu pomůže a přivede ho k svobodě. Že nám bude posílati v cestu věci, které mu

prospívají; že nás uchrání před pokušením; že odvrátí, co tomuto životu škodí. K tomu však náleží též víra, že tento svět není nijaký ztrnulý stroj, nýbrž že leží v Rukou Božích. Že tajemství božského řízení a zachovávání jde ustavičně světem.

Toto budiž dozvukem našich společných úvah: Každá přirozená výchova má svůj dobrý smysl. Vlastní věci však jest, aby se v nás uskutečnilo zrození z Boha. Jest v nás skutečnost, na niž musíme dávatí pozor, v niž musíme věřiti a pro niž se musíme dovolávati, aby ji vedl Bůh.

Otčenáš jest velikou prosbou za tento život.

Z němčiny přeložil František Pastor.

MAURICE BRILLANT

TABU V OBECNÉ ŠKOLE

Přeložil

DR. FRANTIŠEK ODVALIL

Pokrok není prázdné slovo. Znali jsme, nebo aspoň nejstarší z nás jistě ještě znali ony dobré vesnické učitele, kteří v neděli zpívali na chóře a večer si dali partičku s panem farářem. Postavy poetické, ozdoby venkovského románu. Neměli snad onu vědu — často neužitečnou — *Pica de la Mirandoly*. Ale vezmeme-li vše dokola, věděli toho vždy ještě i víc než bylo třeba k poctivému konání úřadu. A po pravdě řečeno, není zcela jisto, že by jejich mladí nástupcové, nacpaní všemožným haraburdím, byli se stali mnohem učenějšími. Staří byli beze vší pochyby také inteligentní a měli víc, nekonečně víc zdravého rozumu. Nedělajíce s tím tolik caviků, klidně učili své kloučky velikému umění psáti, čísti a počítati.

Zvědaví a „děti velmi nadané“ mohli potom „doplniti své vzdělání“, věc o sobě chvalitebná . . . Ale třem čtvrtinám jejich žáků to stačilo k tomu, aby si vydělali živobytí, prodali svůj dobytek, byli dobrými otci a manžely a došli své spásy.

To vše se změnilo od té doby, co se rozvíjela škola laická, a sice podle přání nesmrtelných svých tvůrců (dosti zapomenutých, nemýlím-li se; zeptejte se i vzdělance na jejich jména!) Mínilo, že republikánské vědomí, o němž s takovou noblessou a s trochou enthusiasmu mluví profesor Herriot, vyžaduje víc, a že občany jest třeba vytáhnouti ze starého obskurantismu. Naším malým taškářům, kteří špatně oceňují ten královský dar, byli tedy dáni učitelé modernisovaní, patentovaní, oniklovaní, nerozbitní, opatření kde jakým zdokonalením vědy. Zboží to se vyrábí v seriích na ústavech učitelských. Ah, panečku, v těch dílnách se pracuje . . . Mladý učitel vyjde odtud dobře opilovaný, lesklý, naolejovaný, věda nepopíratelně víc věcí, než učenec jich pozná za celý svůj život, ovšem práce lenivé (neboť učenci nic nevědí, tož známo, nic se neopovažují tvrditi). Když přijde na vesnici se svým dekretem v kapse (jako Thomas Diafoirus) a s laurem na čele, nemohu říci, že sklízí obdiv takový jako býk na poslední přehlídce vyznamenaný a stejně ověnčený, neboť jeden z těch jejich diplomů jest užitečnější než druhý a vesničané dělají rozdíl mezi podstatným a zbytečným . . . Ba dokonce, mám-li to přiznat — vidíte, že se rdím studem — dobří moji krajané neukazují k té vědě, a k učencům ani onu užaslou úctu, která se štědře vzdává nevědomcům a

kteřou oni, pokud se jich tývá, na neštěstí rezervují náboženství a farářům. Vím dobře, že tato provincie netečná a potměšilá, tradici oddaná a vysměvačná, klerikální a trochu skeptická, vím dobře, že tato provincie není ještě celá Francie. Ale pro pokrok světla jest to nepřijemné. Ať tak nebo tak, mladý učitel však zná svou cenu. Není mu neznámo, co jest jeho posláním. On hoří již touhou jíti a rozsévati dobrodiní vědy (mluvím o apoštolech...) a lehkým krokem jde na místo, které mu Republika svěřila. Jakou mannu přináší? Vy, zaostalci, nemající o pokroku ani potuchy, řeknete: abecedu, pravopis, čtyři tvary početní, trochu zeměpisu, systém metrický, dějiny Francie... A při tom si myslíte, že pro děcka je to program bohatý.*) Ale mladý školmistr se vám pod kůži směje. Myslíte, že on obětoval několik let a své krásné mládí, aby zas upadl do těch nudností? On má úkol vznešenější, který záleží v tom, utvářeti uvědomělé občany svobodné a laické demokracie. Ubozí šprti... Ale mladý učitel jest pro tu potřebu dobře vyzbrojen. Privil jsem, že na ústavě mnoho pracoval. Ve dvou ve třech letech prošel všemi vědami lidskými — nebo aspoň tak myslí a je v tom přesvědčení utvrzován. Od fysiky až po historii musel si osvojit „poslední výsledky věd“ — které, jak známo, se mění aspoň každých pět let, často od základu, a které i v téže době jsou u různých učenců hodně různé! Nebylo

*) Nemyslíte na vyučování mravouce, poněvadž věříte, jak vám ujišťovali, že škola jest neutrální; a poněvadž na druhé straně jste filosofové, tážete se, jaké to morálce by mohla učiti škola neutrální; vy usuzujete, že taková by neměla učiti žádné.

vyloučeno nic než jen studium humanistické, kteréž není vědou a jest nedůstojno moderního mozku. (Ostatně jak je shrnout v krátké formulky a shltat ve dvou letech? To je disciplína pro lidi, kteří nemají co dělat, zaměstnání frivolní). Ostatně jest to ranec dosti hezký.

Ale to není dost. Intellektuelní vůdcové demokracie, jejichž štědrost vzhledem k učitelům mládeže jest nevyčerpatelná, přidali k tak bohatému menu ještě i to, co se jim zdá nejdrahocennější vymožeností moderního ducha a poslední novinkou vědy — skývečku z prof. Durkheima.*) Ah, jak daleko jsme od toho chudáka učitele, který zpíval na chóře!... „Oficiální program z 18. července 1920“ uvedl tedy na ústavy učitelské „pojmy sociologie, aplikované na mravouku a vychovatelství“. Jest řečeno *sociologie* bez epitheta, ale tím se nemylte: tvůrcové tohoto smělého programu míní sociologii durkheimovskou, sociologii to školy, která se sama nazývá sociologickou. Ze zdvořilosti a dělané skromnosti vám někdy řeknou, že sociologie, věda eminentně francouzská, sahá nejméně k Montesquieuovi; víme však dobře, že se zrodila na Sorboně před nemnohými roky, díky podivuhodnému úsilí několika profesorů a zvlášť jednoho z nich, nejvážnějšího a nejdogmatictějšího. Universita je nemálo hrda na toto dítě, tak mimořádně brzy zralé (s ohledem na místo jeho narození se ani nebudeme divit, že mělo trochu pedantský vzhled již v onom věku, kdy ostatní děcka ještě šprtají do důlka). Ale je to dítě — dítě, které snad nepozná ani zra-

*) Durkheim, zemř. 1914, prof. Sorbony, zakladatel t. zv. školy sociologické a vědecké knihovny *Année Sociolog.* P. př.

losti — neboť hle, již se mluví o jeho sestárnutí. Nechci při této příležitosti mluvit ze sebe, neboť se nade vše obávám, abych nebyl stranický, jak čtenář již viděl . . . Budu jen mezi mnohými citovati pana van Gennepe, známého ethnologa, exaktního, přísného, který s ethnologií nežertuje, ostatně málo klerikálního, tuze málo, nemýlím-li se . . . Nuže, ve zprávě o knize jinak výborné (kterou nebudu jmenovat — ó nestrannosti! — poněvadž jeden z autorů je mi blízek), vytýká jí, že v některých věcech se stává zaostalou, totiž že se přidržuje theorií Durkheimových, nyní již propadlých“ .*)

Jest to k zlosti pro modernost našich učitelských ústavů. Ale stává se takto často, že „poslední výsledky věd“ v tom okamžiku, když se podávají našim kandidátům neb kandidátkám učitelství, jsou již zastaralé. Což, po pravdě

*) Po všem tom bude se nám zdáti tím dojemnějším a tím hrdinnějším upřímné přiznání, které činí p. Gernet, výtečný jinak hellenista, v předmluvě k velkému pojednání o otázkách řeckého práva (*Recherches sur le développement de la pensée juridique et morale en Grèce*, Paris 1917; hledí tam stanoviti původní smysl jistých výrazů a jeho vývoj, obraz to vývoje socialního). Jsou-li Durkheimovy theorie nesprávné — praví tam v podstatě — pak padá celá má kniha . . . Ovšem, když tuto nemoudrou větu psal, měl nezlomnou víru v systém Durkheimův (toť jeden rys té školy, a durkheimismus je náboženství a sice hodně nesnášenlivé). Pokud se mne týká, nerad vidím, když učená práce se nám podává pod auspiciemi filosofické theorie, ať již kterékoli; při takové věci má autor již dosti práce, aby na nejmenší míru omezil (když ne úplně vyloučil, což je skoro nemožné) i bezděčné stranění tomu neb onomu směru. Připominám, že všeobecně vzato, hellenisté z povolání, filologové, epigrafikové i jiní, přesní a kritičtí to pracovníci, úmyslně do sociologie nežacházívají.

řečeno, je nečiní ani lepšími, ani horšími. Ale pro duchy pokrokové jest to pomyšlení trapné.

Věda ještě tak mladá a snad již zastaralá,*) na tom v celku málo záleží. Ale vážnější jest věc následující. „Věda“ ona neměla ještě kdy ustaviti se jako věda v pravém smyslu, jest ještě nejistá, kolísavá, chrupavky její mají ještě daleko do kostí... Na každý způsob od prvního svého žvatlání se představovala jako theorie. Ve skutečnosti však (autor příručky nám to potvrdí) to, co podává kandidátům učitelství, to není věda nýbrž jsou to *thése*, *thése* durkheimovské. To jest nepřipustné. Běží tu o idee, nikoli o vědu, opakují to, nikoli o fakta, metodu, věci indifferentní — nýbrž o idee, velmi často protivné naší víře náboženské. Jsouce loyálními poddanými vlády, kterou jsme si vzdor všeobecnému hlasovacímu právu nevyvolili, důvěřujeme ještě, aspoň mnozí, oněm pěkným prohlášením, že škola (a nejen škola obecná), úzkostlivě respektuje každou víru... Nuže, mýlíme se asi. Nezbývá než říci, že po tolika sli-bech podávati mladým kandidátům bez výstrahy Durkheima ve výtažku — jest prostě nečestné; a to tím více, že přednáší-li se durkheimismus budoucím učitelům, nečiní se tak jistě pro to, aby si jej schovali do kapsy a nikdy jej nevytahovali, nýbrž aby se jím inspirovali při formování mladých občanů, státem jim svěřených. Není-liž to

*) To jest řečeno o sociologii durkheimovské, o škole sociologické, o níž zde běží. Ale držitelé této školy mají tu snahu ztotožňovati svou sociologii se sociologií vůbec (právě tak jako ti, kdož formulovali program z r. 1920.) a aniž vědí, kdo jim dal k tomu právo, od-pírají jméno sociologa každému, kdo nejde slepě za nimi.

sociologie „aplikovaná na morálku a vychovatelství?“

A tak tedy *mana*, *totem* a *tabu**) vcházejí do obecné školy. Na každý způsob vcházejí aspoň do ústavů učitelských. Ubozí kandidáti... Co jim to chtějí nacpat do mozku a jaká to nová vřava ideí! Celý svět ví, že nebožtík Durkheim, hledaje základ náboženství, neb, jak říkal starý Dupuis, původ všech kultů, měl ten genialní nápad, nalézt je u obyvatel střední Austrálie. Že tato volba jest dosti libovolná, že tato privilegovaná země to bude asi méně než si on myslel, že se často mýlil o povaze, o prvotnosti neb relativním stáří náboženských pojmů v Austrálii, to se stává každým dnem jasnějším. Ale toho zatím nechme. Celá ta „Austrálie“ (sepsaná, opravená, rozmnožená profesorem filosofie mezi jeho učenými knihami v „laboratoři“ sorbonnské, čtyři tisíce mil daleko od krásné země Aruntů)**) celá ta Austrálie bude tančit v hlavách ubohých kandidátů.

*) *mana*, tajemná síla (dle víry Melanesanů, Australců atd.), jež proniká různé předměty.

totem, živočich, řidčeji rostlina, od něhož kmen odvozuje svůj původ (na př. Irokové od želvy), jemuž se vzdává úcta a jehož jménem se kmen nazývá.

tabu, osoba, věc zasvěcená, nedotknutelná, zakázaná, pak zákaz sám, jistá závora pro konání individua. P. př.

***) Poznamenejme zde nápad Pierra Mélinea v jeho pěkné studii o sociologovi Paulu Bureauovi (naráží totiž na knižní metody Durkheimovy, jimž naprofi stavi pojednání Bureauova): Věnujte 50.000 franků (bylo to před válkou!) na knihovnu sborníků zeměpisných, ethnografických, dějepisných. Pak nevycházejice z domu z ní vypisujte — a budete až do smrti sociologem nepopíraným, mistrem novým a na slovo braným. (Cahiers de la Nouvelle Journée 1. vol. 1924. p. 113.)

Připomínám, že nebudou nikterak chápati svého neštěstí, naopak, že na to budou nesmírně pyšni. Jaké opojení! S úsměvem lidí z bludu vyvedených budou zdvihat hlavu nad nevědomý lid, který, chudák, ani neví, proč co dělá, který nezná především původ svých instinktivních reakcí, svých po předcích zděděných zvyků, svých „kollektivních citů“. (Neboť *původ* — to praví vše, to je vše . . .) *Suave mari magno* . . . (Ale učitelé nemluví latině, jazykem to reakcionářským a protidemokratickým.) On však, on ví, proč rodina jest tím, čím jest dnes, odkud přišla a snad i kam kráčí! Podobně jest poučen o státu, o národu, o všech útvarech lidských, o všech zařízeních; především zná *the Secret of the Totem* jako Andrew Lang, ještě líp řečeno: tajemství náboženství. Abych pravdu řek, on zná vše. A co jest při tom nejpodivnějšího, on se všemu tomu naučil z malé knížky o 300 stránkách; toť jistě magická skříňka, škatulka pilulek, jaké se prodávají po jarmacích proti všemožným neduhům; tyto pak, ačkoli nejsou drahé, dávají nad to „poznání dobra a zla.“ Ó, dobrodiní pokroku . . .

Ale co říci o oné vládě a jejích zástupcích, o oněch moderních pastýřích národů, o oněch správcích laického svědomí, kteří zneužívají mladistvé bezelstnosti, klamou tuto naivní vášeň učení se, ke svým účelům využívají této dobré vůle? Neboť vina není na lehkověrných kandidátech . . .

Je známo, s jakou chtivostí, jinak dojímovou a úctyhodnou, hltají bez rozmyslu potravu sobě podávanou, i když to jsou ony pilulky . . . Ta chtivost sama a pak ona lehkověrnost jsou příčinou, že vševládnými a nad vši pochybu

povznešenými dogmaty se jim staly ony „výsledky vědy“, které jim ve zkrácené formě byly podávány jejich příručkami a učiteli. Duch lidský žízni po jistotě. Toť prý naše velikost. Ale jest v tom i hodně nebezpečí. Tím více, jde-li o výsledky sociologie durkheimovské, které nejen v příručkách, ale i v původních dílech na sebe berou formu dogmat a chtějí býti credem. Neboť škola sociologická nezná úsměvu, tím méně skepticismu.*)

*) Vážnost Durkheimovu nepotřebuji zdůrazňovat. Když jednou se mluvilo o jistých jeho hypotézách o původu náboženství a všichni se shodovali v tom, že on ty otázky studuje jen po zevnějšku, způsobem algebraickým, a že se mu hodně nedostává zkušenosti a smyslu náboženského, tu poznamenal jistý mladý filosof: „To ovšem; ale má z náboženské oblasti aspoň to, že je pontifex.“ Ano, je jako zrozen psáti encykliky. Ale dogmata neprohlašuje jen on a jeho žáci. Manie ta zuří v jiných koutech vědy — chci říci Sorbonny. Tak i prof. Guignebert, člověk, který jak se zdá miluje hudbu a chce lásku k ní vnuknouti studentům. Věc chvalitebná. Ale proč se nevěnoval úplně tomuto libozvučnému dílu, místo klopýtat v exegesi! Předmluvu k jeho dílku *le Christianisme antique* jest trapno číst příteli a obdivovateli University Francouzské. Prohlásiv napřed, že tu neběží o náboženské idee „pozorované *in abstracto*“ (jako snad v jeho filosofické a hluboké *Evolution des dogmes! . . .*) přiznává: „Přihodí se nejednou, že přednesu *důležitá* tvrzení, aniž bych je provázel celým aparátem důkazů (neboť není místa na ně); doufám však, že čtenář, když *vezme v úvahu*, že kritické studium Nového zákona zaměstnává mne na Sorbonně již patnáct let, věnuje mi tolik důvěry, aby předpokládal, že nebudu tvrditi nic, o čem jsem často a dlouho nepřemýšlel.“ — Obdivujme se tu skromnosti tónu, slavnostnímu *brání v úvahu*, jménu Sorbonny, hozenému zde na váhu jako argument, jemuž nemožno odporovati, autoritě mistra jakožto jedinému důvodu . . . To věru stálo za to, vychvalovati metodu historickou až na tolik, že jste ji chtěl konfiskovat pro sebe, a pak ji tak vesele (*allegro*, pane muzikante!) po-

Je jasno, že naši mladí učitelé bezděky ze své příručky udělají jakýsi katechismus; ostatně ona se již tak tváří sama. Nuže, „je-li dovoleno si vybrati,“ dáváme před durkheimovským katechismem přednost skromnému katechismu církve katolické, posvěcenému aspoň věky... A připoujji: ať již Durkheimovi jeho věřící připisují neomylnost jakoukoli, přece ty vysoké intelligence, které skoro po dvě tisíciletí nám podávají dogma katolické, nepřestaly — lid-

šlapat nohama! Pak mohou dobré duše, které mají víru jako nějaký uhlíř, věřiti dále, že kritický duch si vyvolil své sídlo na Sorbonně. Žádných důkazů, pane Guigneberte, ve věcech, které sám nazýváte důležitými? Neměl-li jste na ně místa a nesměl-li jste svého vydavatele požádat ještě o několik stránek pro ně, pak bylo lépe nepsat tu knihu vulgarisace a hrdinsky se vzdáti takového osvěcování davu. Kdo chce býti historikem, nemůže jím býti napolo, nebo jinak se vše shroutí! Dělat historii a žádat při tom, aby se vám na slovo věřilo... Jste věru zábavný.

... Jako mudrc vypadaje,
k tomu vousy mocné maje,

přece ve věci vážné ukazuje víc lehkosti než v nějakém *rondo* a zdá se mi, že exegesi pěstujete *allegretto scherzando*. Dejte tomu, že by nějaký profesor z katolického institutu nebo nějaký benediktin, duchovní syn Mabillonův, dovolával se své dlouhé praxe jako vy a stavěl ji místo důkazů — s jakým rozhořčením byste jej odbyl! A přece jich je hodně mnoho, kteří nad texty vyseděli déle než vy a při tom si ani nepopřáli času zahráti si na housličky. Bylo by spravedlivé, aby učenci, který „kritickému studiu Nového zákona“ se věnoval po třicet let a zastává mínění vašemu protivné, byla dána přednost, poněvadž vy jste na Sorbonně teprv patnáct... Ale vy mi na to odpovíte, že jest jen jediná opravdová věda, která zasluhuje bez diskuse býti přijímána, a to že je věda Sorbonny a zvlášť vaše. Načež zase já se přiznám, že na to nemám odpovědi žádné.

sky řečeno — také něco vážiti. A směl-li bych se při tak vážné věci vyjádřit také trochu operetně: zdá se, že bylo zbytečno měnit vládu. Toť asi tak přibližně totéž, co vážněji zdůrazňuje také denník *Le Temps*, hroze se oné nové orthodoxie, uložené školám „neutrálním“, a onoho nesmírného dogmatismu, který s rychlostí špatných hub bují mezi mladým učitelstvem ...*)

A může-li se díti jinak? Naši magistři budou vědět, jak se dělá náboženství, ale nevědí, jak se dělá věda. Ve dvou krátkých letech školy normální (t. j. učitelského ústavu),

*) *Le Temps* ve svém rozhorlení nebyl sám. Otázka přišla i před nejvyšší radu veřejného vyučování. Někteří vážní a moudří mužové, členové Institutu, nemýlí-li se, navrhovali zanechat takového vyučování, které pokládali za neužitečné, předčasné, ba dokonce nebezpečné pro mladé mozky. Ale universitní členové rady se bránili. Toto *odvážné* (jak praví jeden z jejich souvěrců) uvedení sociologie na ústavu učitelské jest nejvlastnějším jejich dilem a snad jejich nejlepším úspěchem; jsou proto z něho právem hrdi. Víc než kterýkoliv jiný předmět vyučovací dává tato sociologie našemu nižšímu školství žádané zabarvení a činí je úplně laickým. A abychom již řekli vše, někteří z těchto hrdých velekněží jsou plni dosti vulgárního a dosti hospodského protiklerikalismu — který ani pod vědeckými allurami se vždy neskryje — a (ubozí břichopásci!) rádi žerou faráře. Tak tedy hájil své posice divoce a s úspěchem. Ta horlivost nepřekvapí těch, kteří si vzpomenou na zvláštní péči, kterou Sorbonna zahrnovala jisté přednášky Durkheimovy, „aplikované na vychovatelství“, — přednášky to privilegované, povinné přede všemi jinými, nutné k tomu, aby kdo při zkoušce obstál. Mistr sám (není maličkosť u velkého muže!) bděl nad auditoriem zrakem nelitostným a inkvisitorským, zrakem laickým a sociologickým (připomínám, že někteří se totiž na arch zapsali a pak se snažili vytratit se). K zevnějším kvalitám, které z Durkheima a jeho stoupenců činí lidi věřící, připojme i tu chybičku, vyšinuť to víry u duší vroucných: dokonalou nesnášenlivost...

kde se musí učit tolika věcem, tolika definitivním „výsledkům“ věd, jak možno je tu ještě i naučiti (umějí-li to sami jejich učitelé . . .) tomu klikatému způsobu, jímž se k těm výsledkům dochází, a tomu, že ty výsledky nikdy nejsou definitivní! Jak je zasvětit do práce přesně vědecké s jejími nejistotami, hypotézami, přibližným řešením, všemi těmi kumšty elegantními a duchaplnými — jak jim přiblížit ideu o tom, co jest to kritika? Duchové opravdu kultivovaní jsou daleci toho, aby o tom nevěděli, ale jen jediní specialisté, kteří pracně vzdělávají ten koutek země, jež si zvolili, vědí opravdu, čeho se držet v příčině vědecké jistoty. Čtete knihu dějin pro školy nebo knihu „vysoké popularisace“ (ve franc. „vulgarisace“): vše se vám zdá jasné, dokázané, solidní, dobře uspořádané. Ale pokuste se studovati některou otázku zvlášť a především si shledejte, co o ní již napsáno — „bibliografii“: tu vám půda všude mizí pod nohama, vynořuje se tisíc mínění různých, neboť prameny připouštějí různé výklady, data špatně zajištěná, aspoň tři čtvrti detailů, ba mnohdy i věci podstatné budou popírány neb aspoň popíratelny. Co zůstane mimo vši pochybnost, toho mnoho nebude a bude to hodně suchopárné . . . A pak teprv správně oceníte intelektuelní poctivost těch, kteří mladým kandidátům, sotva vyšlým ze škol obecných, neschopným brániti se, dávají do rukou nepravím příručku fysiky nebo historie, pánovitou a vše rozhodující, neboť to musí býti (ačkoli by se mohly uvést nuance a poctivě maskovati pochybné věci i v příručce!) — ale dávají jim pravý katechismus sociologický a durkheimovský, kde mínění úplně osobní a libovolná, k nimž

přiznává se snad nějaký malý kmen (Aruntův . . .), která však zavrhuje nesmírná většina myslícího a vědoucího světa, jsou mu představována jakožto nalezená pravda a nezměnitelná věda.

A také jakožto praktický prostředek. „Sociologie aplikovaná na morálku a vychovatelství.“ Nad tím se právě zamýšlím. Bylo tedy třeba jíti k Aruntům, abychom našli poučení o morálce a vychování, které by se hodily malým Francouzům, abychom tam nabyli oné blahodárné idee podřízení se kollektivitě, základu to vši morálky sociologické a vši morálky vůbec . . . Hledajíce morálku a náboženství pro demokracii — které se jich, jak se zdá, krutě nedostávalo — *) nenašli tedy nic modernějšího než jíti pro ně k primitivům australským? Aby našim mladým současníkům vysvětlili původ a pravý smysl náboženství — přiznejte, že celkem dosti vyvinutého, dosti civilisovaného, dosti dokonalého — které jim zanechali jejich předkové, k tomu tedy bylo naprosto nutno tázati se dálných divochů a objeviti a ovšem zvlášť interpretovati hrubé obřady *intichiuma*?

*) Skutečně se dlouho hledala a ještě hledá morálka čistě laická, které potřebuje demokracie. Nutno říci, že výsledek jest dosud hubený a hledači volky nevolky to musí potvrdit. V příčině této přiznání universitního volnomyšlenkáře, p. Devolvéa, který nevidí možnosti, jak by se dala ve vychování nahraditi morálka náboženská, jsou zvlášť charakteristická a dobře známá všem, kdož se o otázku zajímají. Na každý způsob historie oněch opěťovaných nezdarů od Lévy-Bruhla až po Belofa, a ztrápená tvář, kterou ihned uvidíme na každém takovém vynálezci, jakmile svou morálku vynalezne, jest dosti zajímavým a komickým zjevem, ovšem žalostným.

Představuji si takového mládence, když se stal učitelem a pedantem na venkově, jak se ze svého okna dívá o Božím Těle na procesí, které tu kráčí harmonické, malebné, kadidlem vonící, ulicemi ozdobenými zelení a květy (ovšem předpokládá, že starosta nenáleží ke kartelu levice, že není žákem rafinovaného profesora Herriota a nezapověděl to). Jaká radost! On chápe vše, on poznává vše... On to vše zná od divochů, totiž ze své příručky, z ústavu. „Aplikuje“ svou sociologii na procesí. Zástup, který hlasitě zpívá, který jest sjednocen v tomtéž mocném dojmu, chvějící se nadšením, ba u vytržení, zcela v extasi,*) hle, to jest právě ona *bytost kolektivní*, tak rozdílná, jak každý ví, od obyčejného člověka, ona specifická sociální realita, tak dobře studovaná učeným Durkheimem, která mu byla zjevena ceremonií *intichiuma*. Lid ten ovládá *mana*, tajemná to síla, vycházející z lidí shromážděných, druhý to nesmrtelný objev Durkheimův, ano *mana*, jež tvoří bytost božskou, jež samo je božským, poněvadž jest duší society, jedině to božství, které rozumně můžeme uctívat.

*) *Netřeba ani říkat, že by zapomněl neb neviděl — jsa zaujat vysokou svou spekulací — klid venkovanů nebo honorace v re-dingotech, z nichž skládá se průvod, klid stařenek, přebírajících růženec, klidnou modlitbu lidí opravdu zbožných, velký počet roz-tržitých, čtveračivá děvčata, dbalá především své parády, dívky ne právě hodné a, Bůh mi odpusť, ministranta, tropícího nezbednosti. On prostě všechny ty dobré lidi promění v tančící dervíše. Je to pocta... V čemž se ostatně přizpůsobuje „pravidlům metody sociologické“, neboť tak se obyčejně pozorují „zjevy náboženské“ a zaznamenávají „svědectví primitivů.“ (Ubozí divoši, často spíše úpadkoví než primitivní, by se divili, co vše důmyslného jim do úst klade sorbonský profesor.)*

Ó *mana* . . . Jak sladká jsou ta australská jména Ale hle, i korouhve vlají . . .*) Náš myslitel potřásá hlavou a usmívá se. Ty on také poznává: na mou tě, toť *totemický odznak*, jenž jest tak důležitým činitelem ve stěžejném díle Durkheimově *o původních formách citu náboženského* (aspoň úryvky jsou citovány v jeho příručce); ano, toť onen odznak *clanu* (rodu), kterým velký Durkheim, ostatně jediný mezi ethnology . . . vysvětluje původ zjevu totemického. Jsou na nich různé obrazy, každá korouhev má svůj . . . Ten lid má totiž více totemů. Anebo několik clanů se spojilo a každý přinesl svůj totem. A ty malé praporečky, které mají děti — to snad jsou *totemy osobní*? A ty družičky, oddělené od chlapců, ty by měly mít zvláštní totem svého pohlaví! To třeba ještě studovat. Znova se usměje. Ty posvátné předměty, ty předměty podléhající posvátnému interdiktu, poněvadž chovají v sobě hroznou moc, poněvadž obsahují *mana koncentrované* (cosi jako elektřinu: vysoké napětí, životu nebezpečno!) ty předměty, jichž jen kněz se smí dotýkat, hle toť *tabu*! — A byla by to jen hříčka roztrdit to vše do kategorií: *širinga, nirtinja, waninga* . . . Radost pochopit a vědět to! A tak zásluhou Durkheimovou možno proniknout k podstatě náboženství, které při povrchním ovšem posouzení — a jak se i slavným, ale normální školou dosud neprošlým historikům zdálo — nemá absolutně nic společného s náboženstvím kmene Warramunga. Tak

*) Bohužel, jsou jen onoho druhu umění ze čtvrti Sv. Sulpice . . . Ale poznamenávám hned, že tento (v mých očích mrzutý) fakt, že jsou vyráběny tuctově a prodávány v bazaru, jim nic neubírá z jejich totemického významu . . .

možno zvyky totemickými vysvětlit důmyslně i obřady, které povstaly v zemi a vyvinuly se v národech, kde pravděpodobně nikdy nebylo totemismu.

A náš učitel — ó div! — má to vše na dosah ruky v knížce *Notions de sociologie*, kterou pro školy normální napsali pánové Hesse a Gleise. *Magická skříňka, věru!**)

Bojím se, aby čtenář si nemyslel, že žertuji. Není výtky, která by mne mohla víc raniti. Jsa ducha seriousního a snaže se býti vážným, musím míti dokumenty určité, které zkoumám s přesností a podle nejlepších method Sorbonny. Uvedu tedy příklad, z něhož bude vidno, že nikterak neupřilíšuji, a že jen jakási manie řečnická, zděděná z dob, kdy se ještě studovaly vědy humanitní, mohla mou myšlenku, velmi exaktní a pravdivou, zatížití nějakými těmi metaforami, antithesemi, synekdochami a katachrésemi, ostatně zcela nevinnými.

Tím příkladem bude ovšem učená příručka pánů Hesse a Gleise (2. vyd. Paříž 1924), kterou jsem nedávno dostal do rukou a která se mi zdá typem svého genru. Má vše, čeho jest třeba k tomu, aby spis byl, jak se říká, reprezentativní a aby vnukal respekt a úctu. Byl poctěn předmluvou Paula Fauconeta, žáka Durkheimova, jednoho ze světél *Année sociologique*, autora *smělé* knihy *la Responsabilité*, učitele Sorbonny: tento cejch bude vnukat

*) *Abych pravdu mluvil, trochu přepínám; ve jmenované příručce nejsou absolutně všechny detaily, které uvádím, možná na př., že tam neuvedeno slovo waninga. Ale mohlo se legitimně státi, že pan profesor na ústavě doplnil ve své přednášce příručku a tak že se ty věci při procesí v hlavě vynoří.*

úctu každému občanu, jenž má smysl pro důstojenství. Jeden z autorů jest licenciátem filosofie, doktorem práv, profesorem historie hospodářství na „školách umělecko-průmyslových“, oprýmkovaný na každém švu a od vlády jakýmsi diplomem obdařený. Druhý se představuje jakožto ředitel učitelského ústavu v Aix-en-Provence, jest tedy osobou oficiální a člověkem od řemesla; ba co více, sám dosvědčuje, že své mladé žáky učil *thésím* (tak doslova píše), které pak umístnil v knize. Kniha ovšem nemá imprimatur, neboť Republika to nedává, aspoň ne veřejně ... Ale v mých očích je má a dokonce *královské privilegium*. S tou myšlenkou ji otvírejme. Ale vidím, že jest pozdě v noci a nechci, aby pan Gleize mne připravil o spánek. Dovolí-li čtenář, odložíme si to čtení na podruhé.

Jakkoli vážně to vše беру, přiznávám, že tohle posvěcuji ruským baletkám ...

(*Les Lettres*) Juillet 1924.

ANTONIO MACHADO

A NENÍ PRAVDA...

*A není pravda, bolesti, já znám tě,
ty budeš nostalgií dobrého života,
samotou srdce pochmurného,
bárky bez ztroskotání a bez hvězdy.*

*Jako zaběhlý pes, který nemá
ani stopy, ani čichu, který bloudí
ztracen po cestách, tak jako
dítě, které při slavnosti noční*

*ztrácí se v té tlačnici,
v prašném vzduchu, ozářeném svícemi,*

*jež prskají — žasne jen a děsí
srdce své tou hudbou, a svou strastí,*

*tak jdu já, opilý, melancholický,
náměsíčný kytarista, básník,
ubohý člověk v snách,
ustavičně hledaje Boha v mlze.*

(Ze sb. Samoty z let 1899-1907.)

VEČER

*Ulice ve stínu. Starý dům zahalí
slunce, jež zmírá. Ozvěnu světla stěny přijaly.*

*Nevidíš v letohrádku, který svým květem mámí,
růžový ovál tváře tak milý a tak známý?*

*Ten obraz za sklem, které divně zhasíná,
vyvstane, zmizí zas, jak stará rytina.*

*A pustou ulicí zní zvuk tvých kročejí;
teď echa západu se zvolna ztrácejí.*

*Oh, tísní! Srdce tíží, zabolí. Zdaž ona to je?
Nemůže být . . . Putuje tmou . . . A hvězdu
v azuru zří oči tvoje.*

(Z téže sbírky.)

CANTE HONDO

*Přemýšlel jsem zahloubán, smotávaje
niti nudy, truchlivosti,
když mi k sluchu doznělo,
oknem mého pokoje, otevřeným*

*do ohnivé jarní noci,
lkání vydechnuté písničky,
přerývané zasmušilým tremolem
čarovné hudby mé země.*

*. . . A byla Láska jako rudý plamen . . .
Ruka nervosní na chvějivou strunu
kladla dlouhé zlaté povzdechnutí,
které přecházelo v zarsšení hvězd. —*

*. . . Zjevila se Smrt, s nožem u pasu,
dlouze vykračujíc, strašná, vychrtlá,
— tak, jak jsem ji vysnil jako dítě. —*

*A na kytaře, rozezněné, rozechvěná
ruka prudkým bušením předváděla
ukládání rakve do hlíny.*

*Osamělé lkání bylo vánkem,
který mete prach a víří popel.*

(Z téže sbírky.)

[Poznámka : *Cante hondo* - hluboký zpěv, označení
typicky španělského zpěvu s doprovodem kytary.]

P Í S N I Č K A

*Zahrádky zelené,
jasná náměstíčka,
studnice zelená,
v níž sní tiše voda,
studnice, kde nemá voda
po kameni klouže! . . .*

*Listy zeleně tak
chmurné, černé téměř,
listy akátu vítr
zářijový líbá,
některé z nich unáší
zahnědlé a vysušené,
pohrává si s nimi v bílém
prachu uliček.*

*Spanilá dívčino,
která plníš džbán
vodou průzračnou,
když mne vidíš, nepozvedneš
k černým kadeřím*

*své hlavy
pomalu a roztržitě
svoji hnědou ruku,
ani se pak neohlížíš
v jasném krystalu . . .*

*Hledíš do vzduchu
líbezného večera,
zatím co křišťálnou vodou
svůj džbán naplňuješ.*

(Z téže sbírky.)

NEJVYŠŠÍ ZTRÁTA

*Zavolal na mé srdce, jednoho jasného dne,
prudkou vůni jasmínů, vítr z kraje.*

*— Za tuto vůni vydechnutou,
chci míti vůni všech tvých růží.*

*— Já žádných nemám; a květiny
nejsou v mé zahradě: všechny uvadly.*

*Vezmu si lkání fontán všech,
sežloutlé listy, smutné lísky květů.*

*Uprchl vítr . . . Srdce krvácelo . . .
Oh, duše! cos' to učinila ze svojí zahrady?*

(Z téže sbírky.)

FEDERICO GARCIA LORCA

NOČNÍ PÍSEŇ

*V černé luně
nočních lupičů,
znějí ostruhy.*

*Černý koníčku.
Kam to unášíš jezdce mrtvého?*

*... Tvrdé ostruhy
nehybného lupiče,
který ztratil uzdu.*

*Chladný koníček.
Jak to voní květ nože!*

*V černé luně
krvácelo úbočí
Sierry Moreny.*

*Černý koníčku!
Kam to unášíš jezdce mrtvého?*

*Noc bodá ostruhami
svoje černé boky,
zarážejíc hvězdy.*

*Chladný koníček.
Jak to voní květ nože!*

*V černé luně,
výkřik!, pak široký roh
ohně jasného.*

*Černý koníčku.
Kam to unášíš jezdce mrtvého.*

(Ze sb. Písně r. 1921-24.)

M Ě S Í C

*Když vyjde měsíc,
ztrácejí se zvony
a objeví se stezky
neproniknutelné.*

*Když měsíc vyjde,
moře skryje zemi,
a srdce připadá si
jak ostrov v nekonečnu.*

*Nikdo nejí pomeranče,
když svítí úplněk.
Je třeba jísti
plod zelený a chladný.*

*Když vyjde luna
se stem stejných tváří,
stříbrné mince
štkají v kapsách všech.*

(Z téže sbírky.)

PÍSEŇ

Kordoba.

Daleká a opuštěná.

*Černý koník, velká luna,
a olivy v mošně mé.*

*Třebas cestu dobře znám,
nedojdu nikdy do Kordoby.*

Planinou a ve větru :

Černý koník, rudá luna.

*Smrt se na mne stále dívá
s výše věží kordobských.*

Aj, jaká to dlouhá cesta!

Statečný můj koníčku!

Běda, smrt mě očekává.

nežli vjedu do Kordoby!

Kordoba.

Daleká a opuštěná.

(Z téže sbírky.)

JUAN RAMÓN JIMÉNEZ

ZLATO A RŮŽE

*Oknem do žití mého jas vpouští komnata,
a keře růžemi jsou ihned rozžaty;
a v domě pustém tak mi růže ze zlata
o lásce zapějí andělské sonaty.*

*A souzvuk romantický, když zlatem
západ vzplane,
nad řekou večerní se potom zachvěje.
A když chci splynout s ním, zoufalá
slza skane,
nad růží, nad zlatem: nad tím, co božské je.*

(Ze sbírky Elegie, z r. 1907-8.)

S A M O T A

*Svírat stále v rukou
jasmín se sluncem ;
cítiti, že svítá
také v srdci mém ;
slyšet za úsvitu
jediný jen hlas . . .*

Po tom toužím !

*Klidně vraceti se,
klidně odcházet ;
ve snu stále svírat
květy se sluncem ;
spát a slyšeti
jediný jen hlas . . .*

Po tom toužím !

(Ze sbírky Menší umění, r. 1909.)

TO, CO CHCEŠ MÍTI, MŮJ PANE...

*To, co chceš míti, můj Pane,
budiž to, co míti chceš.*

*Jestliže mám v sadě vonném
smát se, až do jitřních
září života,
budiž to, co míti chceš.*

*Jestliže mám mezi trnům
krváčet, až do bezměrných
stínů věčné noci,
budiž to, co míti chceš.*

*Díky, jestliže mám vidět,
díky, jestli oslepíš mne;
díky za všechno i za nic;
budiž to, co míti chceš.*

*To, co chceš míti, můj Pane,
budiž to, co míti chceš.*

(Ze sbírky Menší umění.)

ZIMNÍ PÍSEŇ

Zpívají. Zpívají.

Kde to jen zpívají ti ptáci, co zpívají?

*Pršelo. A větve stále
zůstávají bez listí. Zpívají. Zpívají
ptáci. Kde jenom zpívají
ti ptáci, co zpívají?*

Nemám ptáka v kleci.

Nejdou děti, co je prodávají. Zpívají.

Údolí je v dálce nesmírné. Nic ...

*Nevím, kde zpívají
ptáci — zpívají, zpívají, —
ptáci, kteří zpívají.*

(Ze sbírky UTIŠENÍ z let 1911-12.)

JIŘÍ ŠINDLER [8 lety]

Chalupa z Korouhve

P. J. ČAADAJEV:

ÚRYVKY ZE ZTRACENÝCH LISTŮ

Š t ě s t í

Je to rozumný člověk, pravíte, ale proto si nedopřává klidu, že jako všichni ostatní, honí se za štěstím. Patrně neví, že není možno býti zároveň i rozumným i šťastným. Pohledme, co třeba k štěstí? Zdaž netřeba především, abychom byli spokojeni sami se sebou a se všemi? Řekněte, komu to možno, kromě blázna? Dokázati, že toliko hlupáci mohou býti šťastni, zdá se mi znamenitým prostředkem, abychom leckoho odvrátili od horlivého hledání štěstí.

Není pochyby, že štěstí, takové, po jakém touží většina lidí, nikomu není dostupno bez hloupé spokojenosti se sebou a se vším okolím. K vůli tomuto štěstí se pachtí po bohatství, počtách, slávě a dosáhnuvše jich, zdaž se nutně nepokládají za chytrější, za dokonalejší než ostatní lidé, zdaž se nezbytně nedívají s uspokojením na vše, co se okolo

nich děje? — jinak nač to vše? jaké štěstí bez toho? Ať si představíme blahobyť, jaký jen může býti na zemi, má-li býti tento blahobyť úplný, nutno předpokládati pošetilou spokojenost se sebou, a lhostejnost dvakrát pošetilejší ke všemu, co je kolem nás. Za starodávna to věděli: jsouce prostomyslnější, otevřenější než my, nehlásali jiného mravního učení. Co jest jejich mudřec? — Drzý hlupák, necitelný ke všemu, co se poblíž něho děje, nadšený sám sebou a všemi svými skutky. V tom se neliší od sebe ani Epikur ani Zeno. Člověk si nedovedl vytvořit jiného ideálu nejvyšší moudrosti. Jaká nesmírná vzdálenost mezi touto chladnou, povadlou, nehybnou, suchou filosofií, a tou, která nám praví: Hleďte království Božího, a vše ostatní bude vám přidáno! — Co může býti prostšího než poučení, obsažené v těchto slovech našeho Spasitele? Nehleďte dober sami pro sebe, praví vám; hleďte jich pro jiné, tehdy se stanou nevyhnutelně i vašim údělem; najdou vás bez vašeho přičinění; což není obsaženo štěstí soukromé v štěstí obecném?

Pryč s útrapami! — Pryč s neklidným zmítáním samolibosti! Žije pro jiné, žiješ plně pro sebe:

toť pravdivé štěstí, jedině možné; jiného není. Blahopřejnost, nezměrná láska k bližním, to jest, co kráší život pravdivým blahobytem.

*

Vše, vše obráží se v našem vědomí. Každý zákon přírody opakuje se v mém *já*. Všecky jevy fyzického světa objevují se ve světě nehmotném. Duch v nitru svém přehlíží a zkouší změny vnější přírody. Ale duch chápe svou činnost, ví o ní, Příroda neví. — Poznání je životem ducha, život přírody jest jevem záporným. Když duch přestane poznávati, hyne. — Proto Spasitel řekl: Život věčný jest znáti Tebe, Otče!

*

Řekněme si ve chvíli skleslosti: Můžeme-li býti nešťastni, bědní, my, kteří jsme stvořeni k obrazu a podobenství Božímu?

S l o v o !

Co je to Slovo? — Pohleďte na kormidelníka; — prostřed úskalí skrytých pod vodou řídí správně svou loď, podle své vůle ji obrací, jako prostý kus dřeva plovoucí na hladině vod: — čas od času opakuje několik slov, a ona působí ten div. — Po-
patřte na pole bitevní: sta pluků se hnulo; — v touž chvíli, pojednou, vrhají se na nepřitele; — jeden pokyn, jedno slovo velitele jest toho příčinou. — Toť slabý obraz mocné mluvy, která jasnější a zvuč-
nější nad všecek lidský hlas v omezeném prostoru, rozléhá se nekonečností vesmíru; — a touto mlu-
vou jest slovo. — *Slovo*, jest to působící síla řeči, Mluva tvůrčí.

P r o r o c t v í

Velmi se klamou ti, kdož pokládají proroctví Písma sv. za pouhé předpovědi, zvěstující něco budoucího, a za nic více. V nich se tají učení; učení

vztahující se na všechny časy; tak důležitá část vyznání víry jako všechny ostatní.

Duch Svatý, mluvě ústy svých Proroků, nepředělával lidské přirozenosti. A srdce člověka je tak uzpůsobeno, že nemůže předvídati budoucnosti jinak, než že ji odvozuje ze známé Přítomnosti a Minulosti. Bytost rozumová, jednající podle vlastní choutky, přestane býti srdcem člověkovým, bude-li jednati jinak. — Tato pevná souvislost Budoucnosti, Přítomnosti a Minulosti, skrytá všem lidem, byla jasně odhalena Vidoucím Israele, totiž jasněji než ostatním lidem. Ježto souvislost ta jest nezměnitelná, nezbytná, neproměnná, musí býti nutně i dnes táž; táž i zítra; táž navždy. Stejně podmínky, stejné okolnosti mívají po všechny časy stejné účinky.

Proto učení Proroků vztahuje se na všechny doby, na všechny případy, umíme-li ho jen náležitě používat.

Arcíř je těžko postihnouti tuto přesnou podobnost načrtnutých epoch. Toliko hluboké cítění, srdečná znalost Božích cest, vyvěrající z bezměrné podrobenosti vůči projevům Jeho svrchované moci, jen ony nám ji mohou ukázati. Týž nejvyšší prin-

cip, poskytující dar Proroctví, dává i schopnost rozuměti jemu. Prorok a jeho vykladatel stojí na jednom stupni uprostřed nehmotné hierarchie; kdo dokonale chápe Proroctví, je sám Prorok.

Jiní na př. vztahovali veliké předpovědi Apokalypsy k určitým dobám: Výklad směšný! nebo lépe řečeno nesmyslný! — Myšlenka Apokalypsy jest nauka ničím neomezená, hodící se pro každý okamžik věčného bytí, pro vše, co se děje okolo nás. Ty děsivé hlasy odtud se ozývající — jim třeba naslouchati každého dne: ten skřipot stroje světového, tam se rozléhající — slyšíme jej bez ustání. Slovem, vzácná báseň Janova jest dramatem vesmíru, každodenním, věčným, a jeho rozuzlení, ne jako v dramatech vytvořených naší obrazností, nýbrž dle zákona bezkonečnosti, pokračuje po všechny věky a začalo od samého začátku děje.

Blouznivci, kteří vykládali Apokalypsu, byli při tom vedeni povoláním. — Všechny zpozdilosti, způsobené svatou knihou, nikdy nebyly nadarmo, pro každou z nich byla nezbytná příčina. Na příklad chiliasté — bez nich by nebylo křížových výprav. Křížové výpravy pak, podle všeho byly nepochybně

nutné: bez nich nebyla by mohla vzniknouti nová společnost. Bez nich chyběl by lidskému rozumu příklad největšího úchvatu, jehož je schopen cit zbožnosti, a my bychom neměli pravého měřítko pro tohoto velikého podněcovatele lidských činů. Bez nich konečně neměla by příští pokolení veliké, povznášející vzpomínky; vzoru mravnosti, oplývajícího myšlenkami nad obyčej plodnými a vznešenými.

PAVEL JAKOVLEVIČ ČAADAJEV
ALEKSANDRU SERGIEVIČI PUŠKINOVÍ
(Březen—duben roku 1829)

Mým nejhoroucnějším přáním jest, abych Tě viděl, příteli, zasvěcena do tajemství času. Není truchlivější podívané ve světě mravním než člověk geniální, který nepoznal své doby a svého poslání, když vidíme, že ten, kdo má ovládati duchy, sám se dává ovládati zvyklostmi a zálibami chátřy, cítíme se sami zaraženi na pochodu; říkáme si, proč mi ten člověk brání jít, on, který mě má vésti? To právě se stává mně, kdykoli myslím na Tebe, a myslím na Tebe tak často, že jsem tím všecek unaven. Prosím Tě, nech mě přece jíti. Nemáš-li trpělivosti, abys se poučil o tom, co se děje ve světě, vrať se do sebe a ze svého vlastního nitra vytěž světlo, jež se nezbytně tají v každé duši tak uzpůsobené, jako je Tvá. Jsem přesvědčen, že můžeš vykonati neskonalé dobro pro tuto ubohou Rus, zbloudilou na zemi. Nezmař svého určení, příteli. Od nějaké doby

čtou se ruské věci všude. Víš, že Bulgarin¹⁾ byl přeložen a stavěn po bok de Jouya. Co se týká Tebe, není sešitu Revue, aby nejednal o Tobě. Nacházím jméno svého přítele Guljanova,²⁾ uvedeno s úctou ve velkém svazku a proslulý Klaproth jemu přiřkl věnec egyptský; opravdu se domnívám, že zachvěl pyramidami v základech. Hleď, co si můžeš získati slávy. *Vyraz křik k nebi*, — ono Ti odpoví.

To vše Ti pravím, jak vidíš, na podnět knihy,³⁾ kterou Ti posílám. Poněvadž jest v ní ze všeho něco málo, probudí snad v Tobě některé dobré myšlenky. Dobrý den, příteli. Pravím Ti, jako ten Mohamed říkával svým Arabům, — ach, kdybys věděl!

¹⁾ Jde asi o překlad „Ivana Vyžigina“, jenž vyšel v Paříži r. 1829.

²⁾ Ivan Aleks. Guljanov (1789 — 1841), ruský egyptolog.

³⁾ Zdá se, že je to spis Fréd. Ancillona: *Pensées sur l'homme, ses rapports et ses intérêts* (Berlin 1829).

PAVEL JAKOVLEVIČ ČAADAJEV
ALEKSANDRU SERGIEVIČI PUŠKINOVÍ
(Roku 1831)

Nuže, příteli, cos učinil s mým rukopisem? Či jej snad nakazila cholera? Ale praví se, že cholera k vám nedošla. Nevytratila se již náhodou? V tom případě dej mi, prosím tě, nějakou zprávu. Měl jsem velkou radost, že opět vidím tvé písmo. Připomenulo mi dobu, která věru nestála za mnoho, ale kdy byla ještě naděje; nebylo tu ještě velkých zklamání. Mluvím o sobě, dobře rozuměj; ale i pro Tebe, myslím, byla v tom výhoda nemíti ještě vyčerpány všechny skutečnosti. Příjemné a skvělé byly pro Tebe Tvé skutečnosti, příteli; avšak jsou ony vždy takové, aby stály za plané naděje, za mámivé tuchy, za lživé představy šťastného věku nevědomosti?

Chce se Ti hovořiti, pravíš: hovořme. Ale měj se na pozoru, já nejsem smíšek; Ty, Tyš nervosní. Nuže, o čem budeme hovořiti? Mám jen jedinou myšlenku, ty to víš. Najdu-li v svém mozku náhodou jiné ideje, jistě se přimknou k ní: hled, je-li Ti

to vhod. Ještě kdybys byl vznítit ve mně nějaké ideje svého světa, kdybys mě byl vyzval? Ale chceš, abych já mluvil první, budiž; avšak ještě jednou, pozor na nervy!

Nuže, zde je, co Ti chci říci. Zpozoroval jsi, že se děje něco neobyčejného v lůně světa mravního, cosi podobného tomu, co se děje prý v lůně světa hmotného? Nuže, prosím Tě, pověz mi, jak Tě to dojíká? Mně alespoň se zdá, že tento velký převrat věcí¹⁾ jest látkou svrchovaně básnickou; nemůžeš přece k ní zůstatí lhostejným, tím více, ježto egoismus poesie tu nachází hojnou pastvu, pokud já myslím. Prostředek, abychom nebyli sami rozdrceni v svých nejskrytějších citech, uprostřed tohoto všeobecného drcení všech prvků lidské přirozenosti! Viděl jsem nedávno dopis Tvého přítele, velikého básníka²⁾: je to šprým, veselost, která nahání strachu. Mohl bys mi říci, proč tento člověk, který měl kdysi zármutek pro ledajakou věc, nenachází dnes ani nepatrnou bolest nad zkázou světa? Neboť hled, příteli: zdaž tu opravdu nehyne

¹⁾ Čaadajev myslí červencovou revoluci ve Francii roku 1830.

²⁾ Je to patrně Žukovskij.

svět, jestliže pro toho, kdo nedovede vytušiti nový svět, který vyvstane na jeho místě, neděje se tu nic jiného, než strašlivá zkáza. Což bys neměl již ani jediného citu, jediné myšlenky, abys je tomu věnoval? Jsem jist, že cit a myšlenka, aniž o tom víš, doutnají v některé tůni Tvé duše; toliko kdyby se neprojevíly na venek, pravděpodobně by zůstaly pohřbeny; jsou z té hromady starých ideí, zvyku, konvence, z nichž, mluv si co mluv, každý básník je nevyhnutelně uhněten, ať dělá cokoli, jelikož, přáteli, od indského Válmíkie, pěvce Rámájany, a řeckého Orfea až po Skota Byrona každý básník byl až do této chvíle povinen říkati stále touž věc, byť pěl na kterémkoli místě světa.

Ach, jak bych si přál, abych mohl zburcovati najednou všechny síly Tvé básnické bytosti! Jak bych si z ní přál vybaviti tímto okamžikem vše to, co, jak vím, tají se tam skryto, abys jednoho dne dal nám zaslechnouti jeden z těch zpěvů, po nichž touží doba! Kterak by pak všechno to, co dnes ubíhá mimo Tebe, neostavujíc žádného sledu v Tvém duchu, ihned Tě ohromilo! Kterak by vše nabylo nové tvářnosti v Tvých očích!

Zatím hovořme dále. Před nějakým časem, před rokem svět žil v bezpečí přítomna i budoucna, a v tichu si opakoval svou minulost a vzdělával se tím. Duch se obrozoval v pokoji, paměť lidská se obnovovala, názory se vyrovnávaly, vášně pohasínala, hněvy ostávaly bez potrav, marnivost se ukájela v krásných dílech; všechny potřeby lidí se pozvolna omezily na inteligenci, a všechny jejich snahy pozvolna jaly se směřovati k jediné snaze o pokrok obecného rozumu. Pro mne byla to víra, důvěřivost bezmezná. V tomto šťastném pokoji světa, v této budoucnosti nacházel jsem svůj pokoj, svou budoucnost. Pojednou se nahodila hloupost jednoho člověka,³⁾ jednoho z těch lidí, kteří byli povoláni, bez svého přivolení, aby řídili záležitosti lidské. A tu bezpečí, pokoj, budoucnost, vše rázem se propadlo v nic. Dobře si to představ: způsobila to jedna z těch velikých událostí, jež jsou s to, aby vyvrátily říše a potřely národy; zpozdilost jednoho člověka! Ve víru kol sebe nemohl jsi pocítiti tuto věc jako já; to je zcela prosté. Je však možno, aby tato neobyčejná příhoda, která nemá sobě podob-

³⁾ Karel X.

né, tak cele vyznačená Prozřetelností, zdála se Ti jen zcela všední prosou, nebo nejvýš básní didaktickou, na příklad jako zemětřesení v Lisabonu, s nímž si nevíš rady? Nemožno! Já mívám hned slzy v očích, když popatřím na toto širé zpusťování staré, mé staré společnosti; tato všeobecná pohroma, jež padla na mou Evropu způsobem tak nenadálým, zdvojnásobila mou vlastní pohromu. A přece, ano, ze všeho toho nevzejde leč dobro; jsem si tím dokonale jist, a jest mi útěchou viděti, že nejsem sám, kdo nezoufá nad návratem rozumu k rozumu. Ale jak se uskuteční tento návrat, kdy? Stane se to skrze nějakého mocného ducha, poslaného mimořádně od Prozřetelnosti, aby vykonal toto dílo, či řadou událostí, jež Ona vzbudí, aby osvětila pokolení lidské? Nevím, ale matné tušení mi praví, že brzy přijde člověk, aby nám přinesl pravdu doby. Snad bude to zprvu něco podobného onomu náboženství politickému, jež hlásá právě nyní S. Simon v Paříži, nebo snad onomu katolicismu nové ráže,⁴⁾ kterým někteří opovážliví kněží prý zamýš-

⁴⁾ Čoudajev myslí hnutí, v jehož čele stál Laménais se svým listem *L'avenir* (říjen 1830).

lejí nahraditi onen, jež vytvořila svatost věků. Proč ne? Afsi první popud k pohybu, který má dovésti ke konečnému cíli pokolení lidské, vznikne tak či onak, co na tom záleží? Mnoho věcí, které předcházely veliký okamžik, kdy *blahá zvěst* byla kdysi oznámena Božským Vyslancem, byly určeny, aby připravily vesmír; mnoho věcí se bezpochyby přihodí též za našich dnů se stejným účelem, nežli *nová blahá zvěst* nám bude přinesena s nebes. Čekejme.

Což se nemluví o všeobecné válce? Já pravím, že z toho nic nebude. Nikoli, přáteli, cesty krve nejsou již cestami Prozřetelnosti. Lidé marně budou zvěří, nerozsápají se již, jako zvěř: poslední řeka krve odtekla, a v této chvíli, v okamžiku, kdy Ti píši, její pramen, Bohu díky, vyschl. Ovšem, hrozí nám ještě bouře a pohromy; ale nebudou to již slzy národa, odtud se jim dostane výhod, které jsou jim osudem určeny; příště bude jen válka episodická, některé války nesmyslné a směšné, aby si lidé víc zošklivili své vražedné a ničivé choutky. Viděl jste, co se právě událo ve Francii? Nemyslelo se, že se hotoví vrhnouti oheň do čtyř uhlů světa? Nuž, ani

zdání; co se děje? Milovníci slávy, vpádu, utržili si posměch; lidé pokojní a rozumní zvítěžili; staré fráze, které zaznívaly ne tak tuze dávno do uší Francouzů, ztratily již pro ně svou ozvěnu.

Ozvěnu! Ale, jak na to myslím. Jsem velmi šťasten, že p. Lamarque a podobní lidé nenacházejí ozvěny ve Francii; ale já, příteli, najdu ji v Tvé duši? Uvidíme. Nuže, toť pochybnost, která působí, že mi padá péro z ruky. Bude záležití jen na Tobě, abych je opět zdvihl; drobet sympatie v Tvém příštím dopise. P. Maščokin mi praví, že jsi neobyčejně lenivý. Ryj se trochu v své hlavě, a zvláště v svém srdci, které bije tak vřele, když chce: najdeš tam více látky, než je třeba, abychom si mohli psáti po celý zbývající život. S Bohem, drahý a starý příteli. A můj rukopis? Málem bych zapomněl. Ty nezapomeň, prosím. Čaadajev.

18. září.

Dovídám se, žes byl jmenován, či jak to jest, že Ti bylo uloženo, abys napsal dějiny Petra Velikého? Dobrá! Blahopřeji Ti z hloubi duše. Počkám,

abych Ti o tom něco řekl, až sám se mnou o tom promluvíš. Tedy s Bohem.

Právě jsem viděl Tvé dvě veršované práce. Příteli, nikdy jsi mi ještě nezpůsobil větší radost. Konečně je z Tebe básník národní; vytušil's konečně své poslání. Nemohu Ti vyjádřiti uspokojení, jaké jsem z toho pocítil. Pohovoříme si o tom jindy a mnoho. Nevím, dobře-li mě chápeš? Obzvláště báseň nepřítelům Ruska je obdivuhodná; já Ti to pravím. Je v ní víc myšlenek, než bylo o tom řečeno a uděláno za poslední století v této zemi. Ano, příteli, piš dějiny Petra Velikého. Všichni nejsou v té věci stejného mínění se mnou, dobře to tušíš; ale nechme je mluvit a pokračujme; když jsme uhodli ... cíl síly, která nás pudí, po druhé uhodneme ji ... plně dojísta. Mám chuť říci si: hle, konečně přišel náš Dante ... snad příliš časný. Sečkejme.

KATEŘINA DMITRIJEVNA PANOVAJA¹⁾
PAVLU JAKOVLEVIČI ČAADAJEVOVI

Je tomu dosti dávno, co jsem si přála Vám psáti. Obava, že přijdu nevhod, myšlenka, že již nemáte nijakého zájmu na tom, co se mne dotýká, mě zdržovala. Ale konečně jsem se rozhodla, že Vám pošlu ještě tento dopis; bude patrně poslední, který ode mne dostanete.

Vidím bohužel, že jsem ztratila přízeň, kterou jste mi dříve prokazoval. Vy myslíte, vím to, že v přání, které jsem vůči Vám projevila, abyste mne poučil o věcech náboženských, bylo cos neupřímného s mé strany. Tato myšlenka je mně nesnesitelná. Mám nesporně mnoho chyb, ale ujišťuji Vás, nikdy ani na okamžik neměl v mém srdci místa úmysl přetvařovati se. Viděla jsem Vás tolik všecka pohrouženého do ideí náboženských, že to byl můj podiv, má hluboká úcta k Vaší osobnosti, jež mi vnikly potřebu obírat se týmiž myšlenkami jako Vy. S veškerým zápalem, s veškerou zaníceností

¹⁾ Odpovědi na tento její dopis byl prvý list o filosofii dějin.

své povahy jsem se odevzdala citům, tak novým pro mne. Naslouchajíc Vaší řeči, věřila jsem. Zdálo se mi v těch chvílích, že nic nechybí k úplnému mému přesvědčení. Ale později, když jsem byla o samotě, pochyby se vracely, cítila jsem výčitky, že se kloním ke kultu katolickému, říkala jsem si, že nemám jiného přesvědčení, než opakovati si, že vy nemůžete býti v bludu; a to bylo opravdu to, co nejvíce působilo na viru mou, a to byl důvod čistě lidský. Věřte mi, pane, ujišťuji-li Vás, že všechny tyto rozmanité vzrušující dojmy, které jsem nedovedla opanovati, *značně* ochromily mé zdraví, byla jsem v ustavičném stavu pobouření a vždy nespokojena sama se sebou, musila jsem se Vám velmi často zdáti výstřední a přemrštěnou... Vy máte ovšem mnoho strohosti ve své povaze... Pozorovala jsem poslední dobou, že se víc straníte naší společnosti, ale netušila jsem toho příčinu. *Slovíčko, které jste řekl mému choti*, objasnilo mi vše. Nebudu Vám vykládati, co jsem vytrpěla, myslíc na mínění, které jsem ve Vás vzbudila o sobě; byl to krutý, ale spravedlivý trest za opovržení, jaké jsem vždy měla k mínění světa... Ale je čas, abych skončila tento dopis.

Kéž by dosáhl svého cíle, totiž aby Vás přesvědčil, že jsem nic nepředstírala, že jsem nepomýšlela na to, tvářiti se nějak, abych si zasloužila Vašeho přátelství, že, pozbyla-li jsem u Vás úcty, nic na světě nebude mne moci odškodniti z této ztráty, ani vědomí, že jsem nic neučinila, čím bych si mohla přivoditi toto neštěstí. Sbohem, pane, napíšete-li mi v odvěť několik slov, budu velmi šťastna, ale opravdu neodvažuji se v to doufati.

ATTICKÉ NOCI

Bar de la Paix, po boku Opery, jest oasou ve vzpomínkách plejady dnes rozptýlené.

Vyznávám se, že jsem chodil za vodu častěji, než by se bylo slušelo. Ale ani Tržnice, ani Montmartre nemilovaly mé náměsíčnosti, a odskočil-li jsem si z Latinské čtvrti na boulevardy, to tehdy, když Toulet mne tam volal. Žel, co v baru de la Paix, nač bych tam chodil, od té, co Toulet opustil svá světla pro veliký stín Pyrenejí?

Noční Paříž se zjemňuje, stává se prostší, učišťuje se, a elektrické osvětlení jí sluší jako sadům konec podzimu . . . Tato privilegovaná místa ukázala noční tvářnost, které již nemají, které snad již nikdy nebudou mít; odešla do bývalých dob za bláznovstvím Gerarda de Nerval, který ještě často navštěvuje některé mladé lidi, sdostatek kočovné. Zcela blízko odtud kdysi Gerard Labrunie helekal na drožkáře, by jej dovezl do Loisy, a to vytváří avenue, kterouž závany teskníc se dostávají co večer. Něžný kraj Sylviin u našich bran, chorý Toulet, který si ho žádá, tolik mús, které nás tam zvou, a tyto noci Paříže . . . ah, toť sama vzpomínka, její sladkost, její trýzeň.

*

— Až moje tělo dá k tomu souhlas, děl Toulet, opět uvidím ten kraj.

Ale dlouho již nevycházel z baru de la Paix, když po prvé jsem jej našel hřadujícího na jednom z klátivých taburetů, které bývaly jeho nejuvěrnějšími útočišti.

Bar de la Paix nemá tancův ani hudby, číšníci zde posluhují bez šramotu. To byl kovový a vycpaný salon Paul-Jeana Touleta. Obřadně vstával, aby vás přijal, pozdvihl diskretní ruku. Aneb, byl-li překvapen v oblastech barmanu a sám na taburetu, pomalu opustil své výšiny, aby s vámi sestoupil k některému stolu.

Od Touleta nejprve jsem znal několik z oněch slok, kde vzrušení jest zavřeno do veršů s velice čistými obrysy:

O vášnivém přátelství
mi hovoříte ještě,
blankytná, vzdušná výzdoba,
hory Pyreneje...

potom jsem věděl, že na víru kteréhosi lékaře rozděliv své jmění v stejné části na deset let, byl u konce dříve než lékař, kteréhož jeho omyl ještě dnes přežívá.

Později jsem se obeznámil s drzými kronikami, v nichž běží o podivného, ženatého Dona Quijotta, o mladou osobu jménem *Nane* — „ó Nane, tvrdá na dotyk i na dojmání“, — o kynickou osobnost druhého Císařství, o rozmanité jiné originály obou pohlaví. Ale mám obzvlášť rád onoho p. du Paur, který jest mudrlec, jehož ironie chová svrchovanou jemnost vědění, a který vytěžuje svou obraz-

nost, kynickou, opakuji to, z daru nepředvídané jasnovidnosti. Znepokojuje, p. du Paur! Jedinou kvalitou jeho ducha jest pomsta ustavičně nachystaná, která by neustále hrála, na jeho sveřepou zábavu, kdyby nebylo po světě tolik rozkoší, které též ho pokoušejí, a někdy v nejponiženější tajnosti: rozkoš jest krásna, p. du Paur ji miluje a váží si jí.

Když Císař jej donutil k rozvodu, z té příčiny, že byl rohounem, p. du Paur se shledává svobodným, zádušným a šťastným, v situaci, kdy rozjímá slovo Stendhalovo: „Zda v tomto věku jest nemožno, sjednotiti pocty ctnosti a potěšení neřesti?“

Toulet by odpověděl: — Nikoli, v tyglíku života vnitřního.

Toulet jest aristokrat duše, způsobův a ducha, nechaf disputuje o Saint-Evremondovi nebo Balzakovi, ať o Clouetovi neb o krásných tkaninách, kradmými zkratkami.

Rozpomínám se na jeden dávný večer. Toulet vášnivě drží v rukou sotva vyšlý svazeček listů Gérarda de Nervalova, který jsem mu donesl. Jest šťasten, vida tyto divy, zářící opravdu zvláštností, která pochází z větší dáli v nekonečnu, než nejtajemnější Baudelaire. Mluví o tom, co několik nás nejvíce miluje na světě: o Baudelaireovi, Nervalovi, Racineovi; mluví o nich jako někdo, jenž jest z jejich společnosti.

Zmlkne, potom opět zahovoří:

— Ano, řekne, a posléze jest zde Evangelium.

Potom kdosi mluví o lásce poněkud s opovržením. Jiný vysvětluje, že nejšílenější láska, v náboženství jako ve společnosti, alespoň jest omluvou, a že, co jeho se týká, u žen dává přednost jejich lásce před jejich přátelstvím.

Sedíme za stolkem blízko krbu. Poprsí poněkud ohnuto jako vždycky, hlavu skloněnu vlevo, hbité oči v ostré tváři fauna vyvedeného z klamu, Toulet svým stéblem ve sklenici zlehounka rozmíchává dlouhé ticho. Číšníci se snují. Spanilé dívčiny vcházejí jako vítr.

Načež Toulet, roztáhnuv svá nervosní ústa úsměvem: — Láska žen utěšuje z jich přátelství, ale, žel, děje se to předem.

Nějaký mladý muž ihned vstává a recituje:

Jako bohové již cpou si břicha,
také nápadníci.
Telemach tím všecek zažluklý jest:
myslí na výdaje.

U večere v Džibuti jest Neptun
u slaného moře,
Penelopa na cesty se dala,
všichni odešli již.

Stařec, jehož nikdo neposlouchá,
Helenu opěvá a Vejce.
Domácí pes zarputile stárne,
z těch lidí ošklivo mu jesti.

Mladému muži blahopřáno za jeho příležitostného ducha; Toulet opravdu se rouhá ve verších jako v próse. Roz-

pomínáte se, kterak p. de Paur, který ve svých trpkostech obrácených proti lidskému pokolení sama se nešetří, shledal se heroem? Bylo to za požáru císařského divadélka v Saint-Cloud, kde se rozpoutalo divošství lidí. Pan du Paur v největší zmatenosti a nerozhodnosti zpozoroval omdlelou stařenku, vrhl se k ní, zdvihl ji a křiče bez oddechu: „Toť stará dáma! propusťte!“ dovedl si raziti cestu až do vrat. A p. du Paur se táže, není-li to přirozeno?

Ale jak jen tato doba jest buržoasní! Vážní lidé považují Touleta za bohéma. Nechápu jich. V Paříži Toulet žil životem na světě nejpravidelnějším, an vstával každého odpůldne mezi 3. a 4. hodinou, a každého jitra od sedmé byli byste jej našli na lůžku...

Toulet míval pozvané, kteří se střídali. Bar de la Paix uvidí míjeti mezi prvou a čtvrtou hodinou mnoha jiter Kuronského, Jaques Boulangera, Jalouxa, Henriota, Marsana, Vaudoyera, a onoho Louis de la Salle, básníka zneuznaného a teskného cestovatele, který obklopoval vůni českých malin, a který leží zabit v Champagni od hořkého jara 1915.

V Čechách, na silnici do Rakous
zelený jeřáb již zrál...

Zda ve svých Pyrenejích Toulet něco činí jiného, nežli že myslí na nebožtíky?

Napsal kteréhosi dne:

— „Život jest jako hrozen, z něhož, když uzraje, možno ještě dobývati mohutná vína výčitek svědomí a tesknic.“

A jiného dne:

— „Když se poznalo, že jest život pouhým dýmem, dým vlastní střechy uchovává ještě něco sladkosti.“

Utajeného, přitřpklého a tím vybranějšího — tolik, že jeho úsměv přes jeho vůli kreslil naše mladá doufání — takového jsem často vídal našeho přítele v baru de la Paix. A jeho paradoxální tvář, zrcadlo tetelivé zkušenosti, vášnivě suchosti a psychologické prozíravosti, jeví se mi ku konci všecka zesmutnělá a pošlechtělá čistě cítěným ne-souzvukem skutečnosti s obrazností. Ženy jsou chuťnány, krásy umění a knihy jsou milovány jen dotud, jsme-li schopni jimi trpěti. Všecko mistrovství p. du Paur nedosahuje než tam, že mu dává cítiti úděl.

*

Prvou noc, kdy se potkáte s Paulem Fortem v *Sadě Šeříků*, nevidíte než černé oči, kníry a černé vlasy, šaty všecky černé.

Šikmý Sad Šeříků jest kavárna, která vyhlíží na mnoho prostoru a stromoví, na konci Malého Luxembourg. Když číšník zde jest sám mezi mrtvým listím, jeho terasa ze zašpičatělých prken činí ze Sadu člun na cípu rybníka.

Jean Moréas proslavil tuto kavárnu. Zde každého úterka přijímal návštěvy až do čtyř ráno. V tuto zmalomyslnující hodinu vycházelo se na ledový a holý boulevard, kde skoro vždycky hlouček dělníků spravoval trať staré parní pouliční dráhy. Uhelníky vytvářely nenadálé město.

Malá Kosmopolis. Sad slýchá básníky, malíře, esthéty jak přetřásají a rozkládají svoje náhledy ve všech známých jazycích. Jaké zakouřené a hřmotivé schůzky, kde Paul Fort chodí od druhu k druhu, zapaluje rakety lyrismu, kde tolikero básní křepčí s jitra mezi změtenými sklenicemi!

Ale venku stromy Observatoře rozvívají nevím jakou svěžest, přibylou z venkova; dokonce se zdá, že štěstí lučin vešlo tudy do města.

Tuto, myslím, jest tajemství. Díky Paulu Fortovi, který si chodí sem odpočinouti v přestávkách svých vášnivých poutí do kraje *Sylviina*, docházejí až k nám výlevy tohoto jedinečného kraje, jako v tajemně prodloužený průsmyk jeho lesův.

Jistotně bohové si volí příbytky svých přátel, budtež si úděly jakkoliv nepatrný. Moréas žil ve čtvrti sousední, ve čtvrti Brány Orleanské, která má tvář jasnu a jako zmytu. Vydával-li se do staré Lutecie, chodil alejemi Observatoře, a často se brával mimo mříží Luxembourg v hodinu šera, kdy obchází tambor.

Sad jej zadržel. Ani Paul Fort skoro nechodil na druhou stranu, na boulevard Svatého Michaela. Ale stalo se mu někdy, že došel na křižovatku škol, aby vylezl do *baru Victoria*.

Když jsme se potkali, aniž se kdy před tím uviděvše, byli jsme přátelé. Chudobnému psaní ode mne jemu tohle se poštěstilo. To proto, že vyprávělo o třídenní procházce, bláznivé něžným vzrušením a illusí, v kraji Valois a v kraji

pařížském. Vydavše se flanderskou silnicí, já a dva přátelé, které jsem velice miloval, opsali jsme kruh zahradami Chantilly, zázrakem Senlisským, hvozdy Compiègneskými, Pierrefondem a ještě Senlisem; nadýchali jsme se něžného bláznovství, které prohýbá večerním vzduchem na kraji trávníku Velikých Koníren Hrabství; prošli jsme okouzlením těchto privilegovaných končin, kde historie králů, básníkův a stavitelů, kde historie přírody jsou jako dvojí odměnou lidem, a kde také jsme se rozpomenuli, že nejlíbeznější z našich spisovatelů vavřinem ověnil dívku s athénskou tváří.

— Chápete moje slzy radosti? napsal jsem Paulu Fortovi. Cítili jsme svoje mládí schystáno rozvíti se na nejjemnějším a nejvyšším stonku světa.

Že oni tři poutníci by navždy byli od sebe odloučeni, na to pomysleti jest přebolestno, tolik jejich srdce přesně si odpovídala, a tak dobře bylo, ó drahý truvéře, ve stínu Ecouenského zámku, v ozvěně pevnostního zvonění. Absint byl sametový v Luzarches; a ve Svatém Janě v Lesích, kterak tam byla svěží voda na blízku zřícené brány! A potom jsme vychutnávali příliš spanilého léta, abychom přijali nocování mezi čtyřmi zdmi; a bez pochyby moje psaní uchovalo v skříni vůni senné kupy, kde jsme procitli třetího jitra ve vzruchu, kterého nezapomeneme. Psi na sebe štěkali se statku do statku. Starý vesmír byl z brusů nový.

Několik let na to, ve *Victorii*. Ženy již netančí, hudebníci se sbírají na odchod. Vidím Paula Forta an vchází, s úsvitem; přítel Cremnitz za ním.

Jedna z žen právě dosbírává na orchestr, a talíř se stříbrňáky přechází pod ebenové kníry. Eh což? to má dostati kníže básníků? Natahuje pozvolnou ruku, koktá nějaký dík; smavá dívčice již byla ta tam.

Kníže básníků měl opičku, jeho společník také.

Přece však si dali whisky. Než Cremnitz rozhodně chtěl polévku s cibulí. Údivná ostražitost: jasná mysl ponenáhlu se mu vracela, světla pronikající mlhou.

Mnoha námětů se dotkli. Paul Fort se dal do řeči o společných přátelích.

— N..., vece, jest člověk podivuhodný.

Ale Cremnitz, se soudností delikátní a jistou:

— Nemluv pitomostí, N... není člověk podivuhodný... Rozmilý hoch, poněvadž jest mým přítelem. Ale ty nemůžeš říci, že je to člověk podivuhodný.

— N... jest člověk podivuhodný.

— Ty nevíš, co to je, člověk podivuhodný. Ludvík XIV. je člověk podivuhodný. Mluv o Ludvíku XIV.

— Opakuji ti, že N... je člověk podivuhodný.

— Mlč.

Deset jiných hádek následovalo, přerušováno tichem, za něhož popijeli.

Dím Fortovi:

— Cremnitz mate vaše rozpravy.

— Nikoli, rozcházíme se v detailech... O všech vrcholech jsme v dobré shodě, vid', Cremnitz?

— To se ví, vece druhý, oba dva se podivujeme Homerovi.

Zatím však uprostřed baru jeden velice opilý denní host opakoval pomalu, v stejných přestávkách:

— Dlužno si utvořiti důvod.

Pošeptali nám, že to jest potomek Pankukeův.

— Čeho dluhuji Moréasovi, pomručival na to básník, nemohu říci, je to tajemství. Bylo to vždycky tajemství. Ale on to věděl, on věděl všecko, dneska toho víc neví. Můj mistr! Osvobodil mne, vyzdvihl mne do étheru, byl plamenem o hodně vyšším než pochodně.

... Venku byla s námi celá banda, dokonce jeden starý Turek, ve špinavém jitře. Ale Paul Fort, zajisté vystřízlivěv, mluvil o svém umění tóninou jakby božskou.

Kterak jste byl sám, Paule Forte! Zda jsem opravdu byl vaším společníkem? To spíše jsem se bral za přízrakem, za vaším dvojníkem, eh! snad za knížetem básníků? Neboť vaše opravdovská osoba vyhlížela zoru tam na lemu lesa Halatteského, nebo pod zeleným dómem Morte-fontaineským... Ale někdy opět vás nalézám ve své knihovně, kde nejste než vy, jenž by na mne mluvil, pro starou vzpomínku, kterou jsem Vám pověděl, když Nerval již ke mně nehovoří.

*

Ze všech barů jest nejpěkněji v těch, které jsou v podzemí, tak umělé! Nepohnuté lodi ozářené prostřed noci. Zdali se chystají k vytažení kotev? Dav a housle křičí; jest to však přece údivná samota.

Náruživě jsem chodíval do barů, a za mák ne proto, abych našel společnost. Noční bary jsou místa obecné smyslnosti, kde mladý rozjímavec dospěje tak daleko, by se opájel neskutečnem.

Jaká žhoucná melancholie! Dívky již nejsou dívkami, ale plynoucími hodinami. Vir marného bažení nad nicotou, kroužení blýskotných rouch osvobozuje jasnovidnost, dává poskakovati mladé ctižádosti. Zároveň toto unikání sustavičným navracením probouzí tesknice samé myšlenky a dožaduje se odpočinku ve výjimečném.

Jste vrženi v nevím jaké pronásledování jedinečna, se rvoucím litováním všeho, co jste kdy poznali výborného, Francouzů, kteří byli posledními šlechtici, a kteří jsou nebožtíky nebo vyhnanci.

... Bylo to za vlahé noci prosincové, v baru u Panthéonu, za noci, kdy i citronové limonády měly chuť.

Nikterak jsem zprvu neviděl, že byla svrchovaně sličná a urostlá, oslňovalyť oči, kterými se dívala, když jsme vcházel. Byl jsem s Gilbertem Mairem. Sjítra tyto oči naplněné mladou novostí nám zůstavily lehkou vzpomínku šeríkův.

Neodvážili jsme se na ni promluvit, tolik se odlišovala mezi svými družkami, podobna delikátní zvonici nad

obecnými domy, sladce plavá a přece stkvělá, snad svou úsměvností všeho obličej.

Ale tři dni na to, když přijala, že povečeří, pověděla svoje jméno, ono, které se jí vrátilo z hloubi jejího dětství. Druhým bylo přijaté jméno pro Latinskou Čtvrť. Jaká to myšlenka, říci nám ono, které mívala na klíně své matky v Provinci?

Jmenovala se Helena. Byla vybraná a libezná, hovořila o svých tužbách, o svých vzpomínkách s obzvláštní jemností.

Tesknost se zmocnila jejího pohledu. Otázali jsme se jí s opatrností, proč takto jest živa.

— Ah, pravila, poněvadž jsem nyní odešla ze svého kraje, jest mi potřebí tohoto hlomozu, tohoto pohybu, těchto světel. Nemohla bych zůstatí samotna doma, a s někým bych se núdila ještě více.

Zvěděli jsme, že snem Heleniným jest cestování. Štěstí jej realizuje tu a tam; v době mezi tím Helena se nudí. Viděla Londýn, Barcelonu, Krakov, Terst... Ale cesty stojí peníze, a ještě žádný muž nechtěl býti jejím bratrem.

Smála se, nervosní a také velice libá. Náhle zamrazení.

— Co jest, Heleno?

— Nic.

Svraštila obočí, potom znovu se usmála, přicházelf John, nabízeje jí květin dosti obřadně.

— Nu tak, Johne, buďte vesel! řekla s takovou měrou přátelství jako vážnosti.

Zvali jsme tímto jménem velikého chlapce dosti divého, který se potuloval po Paříži a pomalu pozoroval s posměvačností. Týž večer jej zaměstnával na Montmartru i na Observatoři, a cesta mezi oběma konána pěšky. Čta na slepo co našel, byl tak moudrý, že nikdy nepsal. Mimo to byl chemikem.

Ale John neměl oči než pro dvě ženy, které právě vešly s nějakým Angličanem, jehož oblečení a chování překvapovaly na tomto místě. Choutka zastaviti ve hře cikány, ve hřmotu hovorův, potom opět vše se ujalo svého. Za každého tance Angličan, velice ušlechtilý, objal po řadě tu neb onu ze svých družek. Žádná nebyla hezká. Ale vnadnost, která procítá s rozkoší, skytá čestné ženě, která tančí, nevyslovitelného půvabu. Tvary se zjeví, jest ženou jako ostatní; rozkoš na ni sáhne, dobude ji a unese. Dychtivě John se díval na střídavou dvojici.

Potom, překvapuje naše přátelské posmívání:

— Vidíte, chuť člověckosti jest obzvláštní nemocí?

To byla jeho nemoc, věděli jsme to. Pozůstávala v tom, že měl požitek ze slova, z pohledu, z gesta, jen když unikaly všemu, co jest zvykem a denním životem, i zjevovalo se v tom pravdivé a pravé člověčenství, to jest, vysvětloval, dar cítění a trpění, obzvláštnost jedince, a proto základ údělu.

Hle, toť bůh, jehož John, chladný na pohled, byl poutníkem. Láska mu někdy ukázala jeho stopy. Vyhýbal se náklonnostem, dokonce se jich děsil, nepoznal podívané dlouhého obětování; ale prosté pohnutí tváře, náhlé roz-

hodnutí ve zmateném pohledu, modulace hlasu zůstávají vzpomínky, kterých život není schopen svrhnouti v propast. Ostatně John stavěl na obdiv takové jasnozřivé odvrácení od lásky, že jeho necitelný a dobrý vzhled dýchal tajemstvím.

Helena právě se ho zeptala:

— Tedy nikdy se ženou zde?

— Vždyť ona by všecko pokazila!

— Nemilujete?

— Jsem tedy jako vy.

— Oh! Já, já milovala!

— Nu tedy, já miluji ustavičně.

— Ustavičně, koho pak?

— Věci.

Helena zvažněla.

— Oh, měl byste mi to vysvětliti.

— Někdy jindy, drahá přítelko. Ale mohu vám říci, že mám hodně vzpomínek na ženy, a že ještě jsem nemohl si skomponovati úplného žití.

— Nerozumím ani za mák, dí Helena; než láska, zdá mi se, jest pro vás čímsi jako hudbou.

John jí políbil zápěstí a prohlásil:

— To děvčátko povědělo pravdu. Den vzejde, kdy veškery moje někdejší lásky budou mi bzučeti poslední sonátu Mozartovu...

Angličané již netančili, Helena se zdála kdesi mimo svět. Bylo třeba přerušiti zasmušení.

— Heleno, zeptal jsem se, a přítel, s kterým jsme vás viděli?

— Nevím, opustila jsem ho. Nadělala jsem mu příliš bēd.

— Jste tolik ukrutna?

— Jest mi líto! Příliš dával na jevo, že mne miluje. Mluvila s vážností. Podíval jsem se na Johna, a pohrozil mu ukazováčkem.

— Ano, častěji mi potom říkal, jest dvě šeríkových očí a jedna ústa, o nichž nevěřím, že bych si jich žádal líbat, ale které by mi navykly myšlenku, abych se šel podívat na jiný svět, kterak tam ženy jsou utvářeny, a nedá-li se milovati jinak.

HENRI CLOUARD

Přeložil Bohuslav Reynek

V Ů Z

„Šlo o to vydělat stovku . . . a pak, vůz byl už týden naložen. Proto by člověk neměl ještě vydávat v nebezpečí svou kůži, ale co můžete za takových mrazů zrána a oblev v poledne dělat? Člověk čeká, čeká, a potom si řekne: hop nebo trop . . . jakživ bych to už neudělal.

Tabusse mi povídá: „Vezmeme to pěkně prostředkem, až led roztaje a sníh bude ještě tvrdý.“ To se snadno řekne, protože buď je sníh tvrdý i led tvrdý, nebo led roztává a sníh je jako mouka . . . Chtěli jsme vydělat ty peníze, měli jsme toho zavření tam nahoře už dost. Ať nás sveze dolů a vytáhne zas nahoru třeba čert!

To Tabusse mě vtáhl do té pitomosti. Předevčirem večer mi udělal batoh, pořád při tom povídaje: „Hleď, tu máš svůj ranec; na spodek to triko, pro strýce Příhodu a aby to tak netlačilo. Na to si dáš chléb, pěkně po délce, v prostředku se zářezem pro kus uzenice. S jedné strany strčíš sýr a tři jablka, a s druhé láhev nejostřejšího vína, zas pro strýce Příhodu a k posílnění žaludku. Na to stočíš šál, utáhneš provázky, zapneš kapsu a máš to napakované jak voják“ . . . A zatím co tak žvanil, batoh nacpal a zavázal. Potom jej položil na roh stolu, zazubil se na mne a šel si lehnout. „Vyrážíme ve čtyři ráno.“

Jdu se podívat z okna. Sklo v něm bylo dvojnásob silné; tolik na něm bylo ledu. Pootvírám okno a strkám do té štěrbiny ucho. Zimu bylo cítit už podle toho ticha venku. Ani jediný zvuk vody nebo vzduchu! Led svíral pevně všechny svahy.

„Kdepak,“ povídám; ale Tabusse byl už v limbu a já si lehám taky, pevně jsa přesvědčen, že, až otevru oči, uvidím slunce výš než vršky jedlí.

Ale ve tři hodiny, tma bylo ještě jako v pytli, bubnuje mi na břicho: „Vstávat, vstávat, řekl, vyskoč a zapřahej, pojedeme zadarmo!“

Povídám mu: „Copak blázníš?“ Ale přes to se oblékám. Vystrkuje mě ze dveří, ačkoli nemám ještě zašněrované boty a vrtím se na jedné noze jako korouhvička. Sklouzl jsem na schodech a natáhl jsem se jak široký tak dlouhý. „Pozor, mohl by sis zlomit nohu.“ Byl jsem jist, že to nepůjde, ale přece jsem šel za ním: „Jen si jdi, daleko nedojdeme.“

Ve stáji bylo příjemněji. Tenoučký led, lámající se pod nohou, a bláto. Zapřaháme pod stříškou, a když je to uděláno, vidím ho, jak strká do truhlíku oba naše rance. Jenom jsem se tomu poškleboval, protože jsem nemohl uvěřiti, že opravdu vyjedeme. Bylo to bláznovství a nevím už, jak to, že jsem šel, stejně jako nevím, jak jste mě v tom sněhu našli. Ale on otevřel vrata, popohnal volky a už jsme jeli.

Mezi domy to šlo dobře, protože je to tam vyježděno saněmi a vyšlapáno lidmi a dobyt看kem. Všecko to ještě spalo jako v kostele. Cestou mi povídá: „Poslouchej, u Lucie se něco šuká. Jistě je ještě v práci. Tam by nám ledy hned roztály.“ A při tom do mne vráží pěst. „Dej pozor na voly, já přidržím vzadu... Raději by možná šel k Lucii udělat si tu prácičku. Zatracený nešiko, popožeň plavého.“ A mluvil pořád, bez zastávky, samé hlouposti, až z toho šla závráf. Ale chytil jsem hůl a vedl jsem voly už tak ze zvyku.

Víte, vůz, na svých kolech, se svým nákladem dříví a se svými dvěma voly, pěkně na prostředku cesty, to je jako člun na moři... Když povídám člun, je to jenom tak, abyste mi rozuměli, protože jsem to jakživ neviděl ani zblízka, ani zdaleka. Ale člověk to zná s obrázků... Vůz s nákladem, to se plaví, a náš držel jak málokterý. Nemluvím jenom o voze, ale o té cestě s dřívím, které jsme týden nakládali a které drželo znamenitou rovnováhu — zlehčovalo, když to šlo do kopce a brzdilo na cestě po svahu dolů.

Já, přitlačen k dobytku, zapíraje se patama a zakroucenou hůl maje prostrčenu mezi rohy, nemyslí jsem už na nic.

„Pojď sem, plavý, čihy, hot...“

Ale to vy znáte, vy, kteří sbíráte polomrtvé lidi ve sněhu.

To je zajímavé, až k soutěsce nám to šlo dobře. Cesta byla vyježděna a byla ještě noc. Jde-li člověk tak loudavě a zabrán do sebe, ani neví, kolik toho už ušel, a Tabusse ostatně mluvil, mluvil, ani slinu nepolykal, přitahuje při tom brzdu, aby pomohl do prava nebo do leva.

Ho jste nenašli, ale nebojte se! Najednou se vám s některé strany objeví i s vozem, to není člověk, aby usnul v závěji; to já bych už třicetkrát dodýchal, a on by ještě pořád povídal a povídal. „To to štípe“, volal zezadu. „Přes to že člověk jede kolem Luciiných dveří a slyší ji převracet se pod duchnou, nemá myšlenky na to, co si myslím. Holky, to není do sněhu nic, nebo spíš sníh, to z vás vyžene myšlenky na holky. Kdyby padal jedenáct měsíců v roce, ztratil bych na ně na všechny chuť... ale taková stovka, to vám nedá a nedá pokoj, to je horší než děvčata.“

Tak mudruje až k soutěsce. Pořád o holkách. Pořád, že prý to pro něho nic není, ale pořád jenom o nich.

„V zimě si takových koroptviček nevšímám. A potom, holky u nás, ty neznají, jak na to. Však vím, co si myslím. Ale ze své padesátky z té stovky bych rád dal nějaký groš za jedno městské děvče; bydlí za kostelem, za velikými železnými vraty. To už je takový zvyk!“

Otravoval mě s děvčaty a noc byla pořád ještě černá a procházka to byla pod psí. Zavolal jsem na něho, že to nestálo za to čekat týden na lepší cestu.

„Počkej, povídá, přiblíživ se ke mně, teď dostaneme soutěsku, den a led, a dívám-li se tak na nebe, patrně také něco pěkného na hlavu.“

Zastavuje vůz, otočí si pod kabátem šál, a potom se vrací k brzdě. To jsme už byli v soutěsce, na kraji lesa, nad svahem. Viděl jsem ho kus za vozem, vysokého jak strom, až z něho v té samotě šel strach.

„Nech to sjíždět, ale přes to zdržuj.“

Vyjeli jsme. Bodal jsem voly proti směru cesty, takže vystrčili zadky jako skály a vůz se na ně hrnul jako lavina. Pustiti jsme se se svahu dolů a za chvilčičku už nekomandoval nikdo, ani on, ani já, ani voly. Sám ďábel nás od zadu strkal a vůz taktak že se nepřevrátil.

„Zadrž, zadrž, moc jsi toho napovídal o holkách a o té stovce, k zatracení duše toho ani tolik nebylo třeba. Zaklínuj brzdu, čert nás sveze sám.“

„Neřvi už, nebo to celé pustím i s tím čertem a vjede ti to všecko na hřbet.“

Tak jsme vyjeli, jak vám to povídám, rovnou s kopce.

Víte to, že cesta se tam navrchu třikrát úplně zatáčí. Ale zadrž takovou tíhu. Letěli jsme dolů jako kámen.

„Pane Bože, vždyť už nejsme na cestě!“

„Jen to nech jet, budeme dřív dole.“ Řehtal se jak blázen; utáhl brzdu tak, že kola se proměnila v sanice a vůz na nich visel jako kotel na háku. Sjížděli jsme po svazích, které vrážely konce polen do zadnic volů a větve do jejich rohů. A já, protože jsem šel vpředu, jsem viděl, jak se mi vůz houpá nad hlavou. Tak se to valilo dvacet metrů. Potom se to na jakémisi hrbolu zas všecko vyrovnalo. Tabusse, když ten obrát uviděl, začal zpívat. Ten tam vzadu řval!

Zapomněli jsme při té práci sledovat čas, takže bouře se na nás snesla najednou... jistě jste to viděli. Kroupy jak ořechy, voda, sníh, strašné burácení ve stromech a žlutá noc v pravé poledne. Ještě štěstí, že voli jsou tak klidní jako skály. Na tarasech vyškubávali pod sněhem mladou trávu a stříkali sliny po náledí. Na všech stranách to šlo s kopce, byl jsem oslepen krupobitím, na smrt unaven a myslil jsem, že se zblázním z toho všeho, co jsem viděl...

Tabusse, poslední, co jsem mohl vidět zrovna v té žluté kaši, v níž se slunce rozpouštělo ve vodu, Tabusse zbělel jako sníh a byl sněhem celý zakrytý. Už jsem ho nepoznával, ale ještě pořád jsem ho slyšel křičet; a vůz se taky proměňoval v balvan ledu.

A tu jsem vykřikl: „Tabusse, spadli jsme do jakési díry, pod zem. Všecko je to v ní zmrzlé, i vzduch v ústech nám zamrzne.“

„Kde to vidíš, že jsme pod zemí?“

„A kde ty vidíš slunce? zavolal jsem na něho, je bílý den a tu je tma jak v pytli.“

„To tedy slunce zalezlo někam do díry.“

Na kousku planinky pouštím voly a skočím k němu.

„To už je konec vtipkování. Už třikrát sjíždíme třikrát níž, než je údolí. Víš-li, kde jsme, řekni mi to. S takovou budeme brzy na druhé straně světa.“

„Jedeme také nahoru, povídá Tabusse, místy to také stoupá, ale ty to nepozoruješ... Je to tak, holoubku, ale podívej se na ten náklad, drží, co? To je dobré znamení, že dobře dojedeme.“

Nejedli jsme ani chleba ani sýra. Nedostalo by se to ani do krku. Ale přihnuli jsme si vína.

„Tabusse, povídám, Tabusse, to lakota nás pohnula, abychom jeli. Za stovku se člověk nevydává v nebezpečí smrti. A potom, ty mluvíš při práci a bohaprázdně příliš mnoho o holkách. To tys na nás svolal to boží dopuštění.“

„Dobrá, dobrá, povídá Tabusse, teď je to dopuštění boží, před chvílí to byl ďábel.“

Ale nač vám to povídám! To se netýká toho, co se stalo. Vy byste rádi slyšeli, jak se to stalo, že bych byl ve sněhu před vaším domem málem dodýchal. Docela sám, abych tak řekl, protože vůz a Tabusse jsou v pekle.

Tak jsme se tedy zastavovali po každé, když svah nebyl příliš příkrý. Ale potom jsme zas vyjeli k prvnímu průseku, který jsme uviděli. A hned nás to vždy chytilo jako tanec. Vůz se na svahu točil hlava nehlava, třeba se i úplně obrátil a ve vteřině... Šel jsem před vozem sjíždějícím dolů, ale vůz s Tabussem, zavěšeným na brzdě, sklouzl a hned

jsem byl před vozem vyjíždějícím nahoru. Ohlušovalo nás to, oslepovalo nás to, ale já jsem přes to křičel:

„Z toho se nedostaneme, to bude naše smrt.“

„Tak dobře, volal na mne Tabusse, pusťme vůz, voly a dříví; zachraňme své věci: seber svůj ranec a pojďme... jenže, dodal, tak je to všecko v pekle. Odejeme-li od toho, sežere to bouře: stovku za dříví a několik tisícovek za vůz a za voly.“

Řekl jsem mu: „Pitomě, kam by se to podělo, kde by se to ztratilo?“

„Když u toho člověk není, dělají se v zemi díry, víš to dobře. Vjede do toho blesk a všecko, co z toho vzejde... Ale z lakoty to přece neuděláš. Tvoji volci, tvůj vůz, tvé dříví, co to všecko je? Hodnotíš si přece své kosti trochu výš.“

Ale teď jsem nechtěl vůz opustit zas já. Držel jsem voly rukou za jho a volal jsem: „Drž tam vzadu dobře! Najdeme už brzy dole cestu.“ A on se svou zledovělou tváří smál volaje: „Však už je čas, už je čas!“

Znovu jsme se vydali na cestu, s kopce sjíždějíce jako na saních, do kopce vyjíždějíce po kolech. Slyšel jsem ho, jak zpívá věty, jež sám skládal:

„Ty nevíš, co to je — mít něco v hlavě. — Já, když mě to chytí — bych vyletěl z kůže. — A táhni pořád — hned z toho budeme ven...“

Řekl jsem vám už, že odpoledne se mi začala točit hlava? Dobrá, teď byla jistě už černá noc... Ale poznej to s takovou hlavou a v takové mlze. Příliš jsme si přihýbali z lahve — strčil do truhlíku o jednu víc — a pořád bez jídla, protože v žaludku bylo chladno.

Já jsem křičel proti té jeho písničce: „Udělalš to jenom k vůli holkám. Lakota, to není nic, ale tvá lakota, to je špinavost tvého těla.“

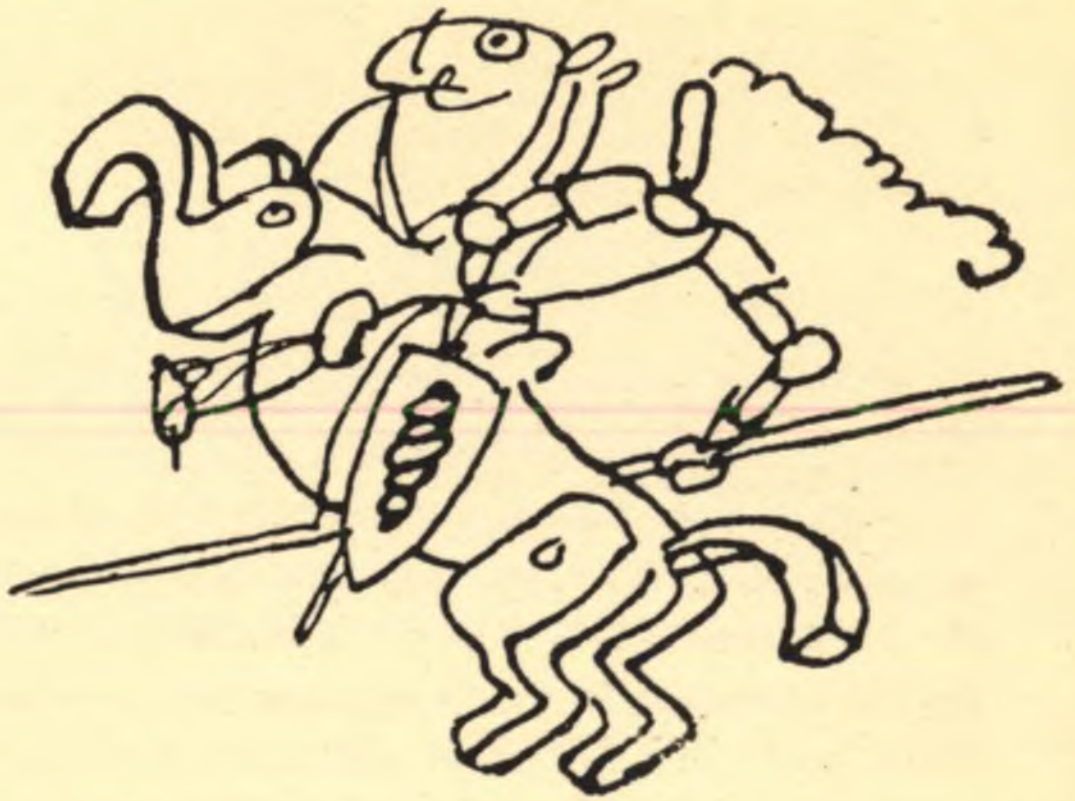
A právě v této chvíli jsem při jedné takové sanici ztratil vůz i Tabusse a kouleje se, kouleje se, napolo ospalý tím, že jsem se najednou octl tak sám, spadl jsem do té sněhové závěje, v níž jste mě našli.

Ale, hrom do toho, tu je náš vůz, tam na silnici, tam, za oknem; poznávám levou nápravu... klep, klep... to zaklapnutí po každém otočení. Tu ho máte. Vyvázl z toho. Však jsem vám to povídal...

Otevřete dveře, zavolejte na něho. Teď ho uvidíte, toho zatroleného Tabusse. Ale vy ho jistě znáte. Slonbidlo, s kadeřemi nakroucenými jako nějaká holka... Ten se dostane z každé louže. Ještě nikdy se mu nic nestalo... ani tehdy, když sletěl s kostelní střechy, ani tehdy, když se dal kousnout zmijí, ani tehdy, když mu na posvícení omlátili hlavu dřeváky.

ANDRÉ CHAMSON

Z franč. přel. Jaroslav Zaorálek.

R U M Ě J E

[v p r o s i n c i 1 9 3 0]

Z R Á D A K L É R K Ů

Je to titul knihy francouzského spisovatele Juliena Benda. Do češtiny ji přeložila Věra Urbanová (Mánes). Často se o ní píše, Benda viní klérky, že teď zrazují své poslání. Kdo je to klérk? Věra Urbanová překládá vzdělanec. Ale to je výraz širšího pojmu. P. Jar. Janík překládá klerik. Klérk však není klerik. Bohoslovci jsou klerikové, protože jsou ještě přidržováni k duchovnímu oblečení a musejí nosit kleriku. Nemohou si ještě postavit hlavu a chodit po libosti v kalhotách. Klérk je slovo vzaté z poměrů středověkých, slovo starožitné. Klerkem byl každý, kdo se zabýval duchovními věcmi, i když nebyl knězem nebo mnichem, kdo se projevoval písemnostmi, tedy učenci i písaři, příruční prokurátorů, a p. Tvořili též zvláštní tovaryšstva (*basoche*). Benda používá slova básnicky na dnešní spisovatele a *extensisty*.

Když takový tvůrčí básník Otokar Březina, kromě své činnosti básnické, konal vědomě *extense* svým návštěvníkům slovem mluveným, byl klérkem ve smyslu Bendově. Když p Ja-

roslav Durych, rovněž tvůrčí básník, spisuje své extense a „lidské projevy“ ať z oboru theologie, politiky nebo literatury, spadá do třídy klérků ve smyslu Bendově, ocitá se v řadě ostatních klerků, v sousedství i takového Emanuela Berla (Zrada či Strach' v *Kvartu 2.*), na místech, kde slovo neplyne z inspirace, ale kde by rádo něčemu užitečně posloužilo, zkrátka mezi „mysliteli“, jimž to často, jak známo, myslí všelijak.

INTENSITA A EXTENSITA

Uvedli jsme právě dvě vynikající jména, a mohli bychom býti obviňováni z nedostatku povinné uctivosti, kdybychom se podrobněji nevyjádřili. Intensita a Extensita jsou sice dvěma vidy téže metafysické funkce, ale nejsou dvěma druhy téhož rodu. Intensita opodstatňuje Extensitu jakožto *Jednota* a k dokonalé rovnováze mohli dospěti jen praví proroci, Duchem svatým přímo vedení. Když se u básníků tato rovnováha nějak poruší, trpí tím Dílo. Tvorbu zavalí žurnalistická psavost nebo snadné mluvení, pokybující se jen na čeřivých vlnách obraznosti bez vesla. Jen tak možno vyložiti domácí extense, jež svým návštěvníkům improvisoval p. V. Jebavý, a jež teď tito, nedbajíce práv hostitelových, o překot vydávají tiskem. Tato literatura se rojí a bude se ještě dlouho mrvit na úkor jeho Díla. Tito psavci vzpomínek jsou špatnými chemiky : ve své nezkušenosti do bal-

samických elixirů lejí vodu, pranic nedbajíce, že se tím rozpuštěné pryskyřice vyloučí a křišťálný obsah fioly se pak nezbytně zakalí.

K METHODĚ

„Universita, která by chtěla úplně vytěžiti tuto novou velikou skutečnost, již jest tisk, aby stála na jasném základě pro náš věk, jako kdysi pařížská pro století třinácté, takové posud není. Přemýšlíme-li o tom, poznáme, že všecko, co může pro nás učinit universita nebo některá z nejvyšších škol, je v podstatě stále totéž, čeho nám poskytla první škola, kterou jsme navštěvovali: — učí nás *čísti*. Učíme se *čísti* v různých jazycích a v rozličných vědách; učíme se abecce a slabikování všelijakých knih. Ale místem, kam si chodíme pro vědomosti, ba i pro vědomosti theoretické, jsou knihy samy. *Záleží na tom, co čteme*, když tě všelici profesori pro nás učinili, ce nejlepšího dovedli. *Pravou universitou dneška je sbírka knih.*” TH. CARLYLE.

Už jsme to jednou uvedli. Opisujeme to trpělivě znovu. Není to jen tak do větru hozená myšlenka lehkého písíciho. Carlyle není tuctový žurnalista. Je to prosté a hluboké vystižení metody. Tak prosté, že jen lidé školoví, hledající ve všem zamodrchaniny, uzly a koníčky, na nichž by bylo možno před škamnami rajtovat, nepoznají výhod, jež by mohly vyplynouti z této pravdy

i pro jejich zaneřáděné školy. Pořád a pořád je reformují, zrušují dnes, co včera zavedli, a za čas zase zavedou, co předtím zrušili, k podstatě a Řádu Studia však pranic nepronikají.

Carlylova věta jest zkušeností bez ustání ověřovaná, vracející Studium „Svobodným Uměním“ podle textu: Kde Duch Páně, tam Svoboda.

Jen třeba poříditi tuto „sbírku knih“ — kádr Studia. K tomu jest právě kritika a vůbec každé „zasvěcování v dílo“. JAN STRAKOŠ. K četbě knih jest třeba času, a ten jest dnes drahý. Aby se jím tedy co nejvíce šetřilo, určili jsme k objevování dobrých děl lístky, tak zv. Prameny. Na nich bývá poznamenáno, čeho třeba k hodnotě i k uložení čili vkladu, jak říkají střádalové jiných hodnot. Každá taková knížka už tím, že jest pramenem, jest vkladní, t. j. *má své místo* v Řádu Studia. — Píšeme to na den svatého Rafaele, toho archanděla Páně, který sestupoval jistým časem do Jerusalemské jímký Bethsajdy, (což znamená *dům lásky*), aby se hýbala voda (zástupů) a neduživí aby byli uzdravováni. JAN V, 4. Tento Rafael tedy pracuje jak ve vodách tekoucích Babylonem, u nichž pěvci Israele zavěšovaly harfy na vrby, tak i v nynějších stojatých, neboť „ujímá ďábelstvo a přivazuje je na poušti hořejšího Egypta“. TOBIÁŠ VIII, 3.

O jeho slavnosti ujímáme se tedy opětně lístků Pramenů k snadnějšímu a rychlejšímu shromažďování Dobrých Děel, aby bylo z čeho zavlažovat záhony Konkordancí.

18. ARCHY K VÁNOCŮM L. P. 1930.

KATOLICKÉ VĚDOMÍ DĚJIN od Hilaira Belloca	10
INTUICE: psychologie	12
O GESTU A STYLŮ od Marcela Jousse	16
TABU V OBECNÉ ŠKOLE od Maurice Brillanta	10
VĚROHODNOST VYCHOVATELE od Romana Guardiniho	10
BÁSNĚ od Machada, Jiméneza, Lorca	8
LISTY od Čaadajeva	10
ATTICKÉ NOCI od Henri Clouarda	8
VŮZ od André Chamsona	4
RUMĚJE	2
OBRÁZKOVÉ PŘÍLOHY	4

Výtiskli V. Vokolek v Pardubicích a Fr. J. Trnka v Třebíči. Adresa:

DOBŘE DÍLO / STARÁ ŘÍŠE / MORAVA.

18. ARCHY za 15 Kč. — Chudším úředníkům a

studentům za 12 Kč. — Poněvaž tito „chudši“

opravdu jsou a my dle možnosti jejich žádostem

vyhovujeme, pravem pěstujeme úvěry bez úroku

! když už nelze jinak, tož na 6°/o] a přijímané do-

lace na vesměrně účtováni.

